

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK DEN HAAG

De Voorzitter van de Tweede Kamer
de Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Directie Agroketens en Visserij
cluster dierlijke ketens

Prins Clauslaan 8
2595 AL DEN HAAG
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG
www.minlnv.nl

Onze referentie
AKVL2010/1843

Bijlagen
8

Datum 12 april 2010
Betreft Voortgangsrapportage Welzijn Paardenhouderij van de SRP 2009

Geachte Voorzitter,

Hierbij stuur ik u de Voortgangsrapportage Welzijn van de Sectorraad Paarden (SRP) over het jaar 2009. Hiermee voldoet de SRP aan mijn verzoek om jaarlijks de voortgang te melden inzake het in januari 2009 aangeboden 'Plan van Aanpak welzijn in de sector paardenhouderij'.

In dit Plan van Aanpak geeft de sector aan hoe zij het welzijn van paarden in Nederland de komende jaren gaat verbeteren. Daarover heb ik met uw Kamer gesproken tijdens het algemeen overleg op 8 april 2009. Daarbij is geconstateerd dat het plan voldoende aanknopingspunten biedt, maar dat de ambities en acties verder uitgewerkt en geconcretiseerd moeten worden. Daaraan is afgelopen jaar door de SRP gewerkt. In deze brief ontvangt u mijn reactie op de voortgangsrapportage.

Welzijn verankeren in de paardenorganisaties

Eén van de ambities van de SRP is om welzijn te verankeren in de gehele sector. De SRP heeft het afgelopen jaar veel inspanning geleverd om brede steun en draagvlak te creëren voor welzijn bij de leden van de 34 aangesloten organisaties. Dergelijke inspanningen zijn een onontbeerlijk, maar zeer tijdrovend onderdeel in het hele traject van zelfsturing. Door het hele land zijn bijeenkomsten gehouden om welzijn onder de aandacht te brengen en mensen te mobiliseren. De SRP constateert dat het onderwerp breed in de sector op de agenda staat. Daarnaast hebben de meeste van de 34 bij de SRP aangesloten organisaties een beleidsnota Welzijn Paard opgesteld voor hun eigen organisatie. Dit komt voort uit het Plan van Aanpak.

...en bij derden

Om ook paardenwelzijn, en meer specifiek schuilstallen en stallenbouw, onder de aandacht te brengen van gemeenten, is een handreiking Ruimtelijke Ordening gemaakt en zijn er bijeenkomsten gehouden voor gemeenteambtenaren. Daarnaast is er een handboek Paardenwelzijn (KNHS) gepubliceerd, inclusief een bijbehorende cursus die gevolgd kan worden op de FNRS-maneges.

Leven
van het land,
geven
om natuur.

Kennis

Uit het Plan van Aanpak wordt duidelijk dat de SRP scholing, algemene voorlichting voor een brede groep en kennisoverdracht over specifieke onderwerpen aan specifieke doelgroepen als één van de belangrijkste instrumenten ziet om beter paardenwelzijn te bereiken.

Belangrijkste resultante in 2009 is de oprichting van het Nationaal Hippisch Kenniscentrum (NHK) dat sinds 1 september 2009 operationeel is.

Dit kenniscentrum heeft een coördinerende rol in onderzoek, voorlichting en verspreiding van kennis en onderhoudt daartoe ook nauwe banden met het onderwijs. Hiermee speelt het NHK een belangrijke rol in het bereiken van de doelen zoals gesteld in het Plan van Aanpak. Het NHK heeft samenwerking gezocht met maatschappelijke- en belangenorganisaties die betekenisvol zijn bij kennisverspreiding- en voorlichtingsactiviteiten, zoals het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren (LICG) en Kennisnetwerk Levende Have.

Naast voorlichting en kennisverspreiding zet de SRP in op onderzoek: ontbrekende kennis invullen om gerichte en effectieve maatregelen te kunnen nemen. Daartoe zijn diverse onderzoeken gestart, waaronder de Welzijnsmonitor paard.

Dit instrument zal in eerste instantie vooral ingezet kunnen worden om op bedrijfsniveau (maneges, fokkerijen) een inschatting te maken van het welzijn van paarden. Maar kan ook gebruikt worden in certificeringssystemen van maneges en voor het op- of bijstellen van de op wetenschappelijke inzichten gebaseerde richtlijnen voor huisvesting van paarden. In het eerste kwartaal van 2010 zullen in het kader van dit onderzoek 150 paardenhouderijen worden bezocht. LNV en de sector bekostigen dit onderzoek.

Er is ook onderzoek afgerond zoals 'Passie voor Paarden' van WUR-ASG naar hoe verschillende typen paardenliefhebbers beter bereikt kunnen worden met bestaande (en nieuw ontwikkelde) kennis over preventie en vermindering van welzijnsproblemen bij paarden. De SRP, die ook nauw betrokken was bij het onderzoek, heeft hierover een studiedag georganiseerd die door veel geïnteresseerden uit de paardenwereld is bezocht.

Reglementen

Naast de ontwikkeling en verspreiding van kennis zet de SRP ook in op het maken en aanpassen van regels binnen de hen beschikbare mogelijkheden. Zo zijn in 2009 de wedstrijdreglementen van KNHS en NDR op onderdelen aangepast. Voorbeelden zijn een verbod op het gebruik van de zweep op grasbanen bij de NDR, aanpassing reglementering eventingsport met een begrenzing voor de inzet van paarden, beschikbaarheid van water op alle evenementen, verbod op gebruik van sterk inwerkende bidden, verwijderen van verplichting om sporen te dragen in bepaalde klassen bij het springen, en het verhogen van de leeftijdsgrenzen bij mensport.

De KNHS heeft deelname van paarden met gecoupeerde staarten aan evenementen verboden en de KVTH draagt actief de boodschap uit dat het couperen van paardenstaarten maatschappelijk niet gewenst is. Zij zien een toename van het aantal (trekpaarden)veulens dat de staart behoudt.

Directie Agroketens en Visserij
cluster dierlijke ketens

Datum
12 april 2010

Onze referentie
AKVL2010/1843

Samenwerking

Ik heb de sector opgeroepen om de samenwerking te zoeken met maatschappelijke- en belangenverenigingen. De Dierenbescherming en de SRP zijn onlangs gestart met een verkenning naar welzijnsthema's waar gezamenlijk opgetrokken kan worden, met als uiteindelijk doel een convenant.

Directie Agroketens en Visserij
cluster dierlijke ketens

Datum
12 april 2010

Onze referentie
AKVL2010/1843

Uitdagingen voor de sector

Mijn constatering is dat de sector afgelopen jaar veel inspanning heeft geleverd en welzijn hoog op de agenda heeft weten te zetten. Ook zijn er enkele concrete resultaten en producten opgeleverd. In augustus vorig jaar heeft de SRP een uitvoeringsagenda verspreid. Om beter inzicht te krijgen in deze beknopte uitvoeringsagenda, de activiteiten en planning van de sector en op de vraag of de sector in staat is de in het plan van aanpak geschetste streefbeelden te realiseren, ben ik in gesprek gegaan met de SRP. Die gesprekken en het proces gaven mij voldoende vertrouwen dat de sector op de goede weg is. De gesprekken rondom de voortgangsrapportage bevestigen dat beeld.

Ik zie voor 2010 nog wel veel uitdagingen. De paardensector heeft in 2009 laten zien snel de krachten te kunnen bundelen en ondanks de rijke variatie aan culturen en belangen erin te slagen een door alle 34 organisaties gedragen Plan van Aanpak en voortgangsrapportage te maken. Ondanks deze mooie stap ligt hier toch nog een grote uitdaging. Een uitdaging om die samenwerking steviger vorm te geven. Ik roep de sector op om onderlinge verschillen opzij te zetten en gezamenlijk zorg te dragen voor een goede financieringsstructuur. Dat is noodzakelijk om draagvlak te behouden en om een gezonde organisatie neer te zetten die zorg kan dragen voor onderzoek, kennisverspreiding en verbeterd welzijn en gezondheid.

Ook ligt er een uitdaging voor de afzonderlijke organisaties. Uit het Plan van Aanpak en de uitvoeringsagenda spreekt het compromis. Dat is ook begrijpelijk met zoveel organisaties. In de voortgangsrapportage worden weliswaar op enkele onderdelen concrete normen genoemd, maar het zal dé uitdaging worden voor afzonderlijke organisaties om komend jaar hun welzijnsplannen concreet te maken en tot uitvoer te brengen. Voordeel is dat men zich daarbij kan richten op specifiek voor de betreffende organisatie relevante onderdelen uit het Plan van Aanpak. Daarbij kunnen ze gebruik maken van onderzoeksresultaten en activiteiten van het NHK.

In april 2009 debatteerde ik met uw Kamer over het Plan van Aanpak. Ik heb toen aangegeven dat het verbeteren van het welzijn van paarden vraagt om inzet, commitment en soms cultuurverandering van alle aangesloten organisaties en dat de sector de tijd dient te krijgen om komende jaren te werken aan de implementatie van het plan en te laten zien dat ze in staat zijn het paardenwelzijn te verbeteren. Ik constateer dat er voldoende inzet is en een begin van de benodigde cultuurverandering bij de paardenorganisaties.

Inzet LNV

De SRP heeft om inzet van de overheid gevraagd op een aantal onderwerpen. Ik informeer u hier over de stand van zaken.

Bereiken van alle paardenhouders

In het kader van het wetsvoorstel dieren (Kamerstukken II, 2007-2008, 31389, nr.2), dat ter behandeling in de Eerste Kamer ligt, wordt bestaande uitvoeringsregelgeving opnieuw vastgesteld. Het betreft onder meer regels met betrekking tot welzijn van gehouden dieren. In dat verband onderzoek ik of het opnemen van algemene verzorgings- en huisvestingsregels voor gehouden dieren nuttig en wenselijk is. Daarbij neem ik mee dat paarden ook onder die normen zullen komen te vallen.

Het conceptbesluit, waarin die normen zijn vervat, is in het kader van een consultatieronde voorgelegd aan maatschappelijke organisaties. Die consultatie is afgerond en ik zie momenteel op welke wijze het vervolgtraject vorm moet krijgen. Uiteindelijke besluitvorming op dit punt is aan een nieuw kabinet.

Het wetsvoorstel dieren maakt het gebruik van gidsen voor goede praktijken mogelijk. Ter ondersteuning en nadere invulling van de algemene regels kan een dergelijke gids door de sector worden opgesteld en ter goedkeuring aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit worden voorgelegd.

Prikkeldraad

De SRP heeft als streven dat bij vervanging van bestaande afrastering of bij nieuw afrasteren van paardenweiden, prikkeldraad niet meer mag worden gebruikt. In samenwerking met de Dierenbescherming onderneemt zij actie richting eigenaren en houders van paarden en paardenweiden. Daarnaast wordt er door de sector met financiële ondersteuning van LNV onderzoek gedaan naar het aantal verwondingen door prikkeldraad om de omvang van het probleem te duiden, deze gegevens zullen tevens fungeren als nulmeting.

In het verlengde daarvan verzoekt SRP mijn ministerie om natuurbeschermingsorganisaties te attenderen op het niet meer plaatsen van prikkeldraad langs ruitpaden en als afrastering van land waar paarden lopen. Ik heb overleg met een aantal terreinbeherende organisaties om prikkeldraad (wanneer nodig) te vervangen door andere afrastering. Met SBB is afgesproken dat zij in kaart brengt hoeveel prikkeldraad nu nog op hun terreinen staat. Deze acties geven uitvoering aan de motie van het lid Waalkens (Kamerstuk 208-2009 28286 nr. 285) te komen met een maatregelenpakket voor het uitfasen van prikkeldraad als omheining van paardenweiden.

Jakobskruid (JKK)

In het Plan van Aanpak heeft de SRP gevraagd om een verbod op het toestaan van JKK in zaaigoed in Nederland. In de voortgangsrapportage vraagt de SRP om een actievere rol ten aanzien van regionale en lokale overheden van mijn ministerie en om assistentie met de opbouw van sociale controle ten aanzien van Jakobskruid.

Ik erken de problemen die men kan ondervinden van JKK, maar ik wijs er nogmaals op dat eigenaren zelf verantwoordelijk zijn voor beheer en bestrijding op eigen land. Zoals ook aangegeven tijdens het Algemeen Overleg van 9 april 2009 behoort JKK tot de inheemse planten en dienovereenkomstig zal er ook geen verbod worden uitgevaardigd. Gebleken is bovendien dat zaad van Jakobskruid niet meer wordt toegepast in zaaigoed (gras).

Directie Agroketens en Visserij
cluster dierlijke ketens

Datum
12 april 2010

Onze referentie
AKVL2010/1843

Ik heb eerder tijdens het AO van 9 april 2009 toegezegd dat ik voortdurend voor dit punt aandacht zal blijven vragen, zowel in de contacten met andere overheden als in die met terreinbeherende organisaties. Dit heb ik gedaan op de gemeentelijke dierenwelzijnsdag in oktober 2009 en in gesprek met Staatsbosbeheer.

Directie Agroketens en Visserij
cluster dierlijke ketens

Datum
12 april 2010

Onze referentie
AKVL2010/1843

Controleren van paardentrailers

De SRP heeft gevraagd om de periodieke controles op trailers weer in te voeren. In het AO van april 2009 ben ik hier al op ingegaan. Ook hier geldt dat de houder van een paard verantwoordelijk is voor het welzijn, inclusief een verantwoord en veilig vervoer. De periodieke keuring voor een aantal voertuigen is met de invoering van de nieuwe Europese transportverordening in 2007 weliswaar afgeschaft, maar dat wil niet zeggen dat er geen regels meer zijn. In de nieuwe Europese transportverordening is onder andere in bepaald dat voertuigen die levend vee vervoeren over langer dan 8 uur, moeten worden gekeurd. De RDW geeft het certificaat af, de AID controleert. Bij vervoer over korter dan 8 uur is er geen periodieke keuring, maar gelden wel de algemene voorwaarden voor het vervoer van dieren uit dezelfde transportverordening: het voertuig moet veilig zijn en letsel en lijden moeten worden voorkomen. Bij aanhouding en constatering van overtreding kan de AID een boete opleggen.

Fokkerijbeleid

SRP heeft gevraagd om een aantal aanpassingen in het fokkerijbeleid. In overleg met LNV, PVV, SRP en Koepel Fokkerij wordt er gewerkt aan de aanpassing van de uitvoeringsregelgeving van het Fokkerijbesluit op een aantal onderdelen. Het betreft dan onder andere het erkenningcriterium 'voldoende grote fokpopulatie' en een uitleg over erfelijke gebreken in de toelichting bij het besluit, waarmee een aanknopingspunt wordt gelegd voor het aanpakken van stamboeken met te kleine aantallen (inteelt) en het zodoende indirect kunnen tegengaan van erfelijke gebreken. Overigens blijft er een eigen verantwoordelijkheid voor fokkerijorganisaties om lijsten bij te houden van erfelijke gebreken. Andere voorgenomen wijzigingen betreffen de verbeterde werking van de commissie erkenning en toezicht Paardenfokkerij (CETP), de duur van de afgifte van een erkenning en aangescherpt toezicht. Uiteindelijke besluitvorming over aanpassing van de uitvoeringsregelgeving is aan een volgend kabinet.

Registratie eigenaren/houders

De SRP heeft te kennen gegeven dat zij van mening is dat LNV de paardeneigenaren of -houders dient te verplichten hun persoonsgegevens te registreren. Ik heb in het AO paardenhouderij van 8 april 2009 aangegeven te verkennen welke doelen registratie van paarden eigenaren- of houders moet dienen en dat ik zal bezien of deze registratie het juiste middel is voor die doelen. Ik heb hierover in 2009 intensief overleg gevoerd met de SRP. In de uiteindelijke besluitvorming spelen dierenwelzijn- en diergezondheidsaspecten een rol, alsmede de afweging of deze doelen nieuwe regelgeving en administratieve lasten rechtvaardigen.

Zo wordt op dit moment binnen LNV een onderzoek uitgevoerd naar de noodzaak van een up-to-date database met gegevens van paardenhouders voor het bestrijden van besmettelijke bestrijdingsplichtige dierziekten. Uiteindelijke besluitvorming is aan een nieuw kabinet.

Ook wordt met de SRP gesproken over het actualiseren van het huidige registratiesysteem in het kader van de Europese Verordening I&R paardachtigen. Dit verbeterde systeem kan op termijn voor de sector een goede hulp zijn bij verdere professionalisering.

Directie Agroketens en Visserij
cluster dierlijke ketens

Datum
12 april 2010

Onze referentie
AKVL2010/1843

Erkenning van hoefsmeden en gebitsverzorgers voor paarden

De sector geeft aan dat het kwaliteitsniveau binnen de genoemde beroepen zeer verschillend is en dat goede kwaliteit niet geborgd is en dat derhalve het welzijn van paarden (ernstig) geschaad kan worden. De sector heeft hier echter geen cijfers over. De sector vraagt van LNV een wettelijke erkenning van hoefsmeden en op termijn van gebitsverzorgers. Doel is dat de paardenhouder garantie heeft dat deze activiteiten door goed geschoolde mensen worden uitgevoerd. Ik ben er niet van overtuigd dat regulering door de overheid op dit moment het meest effectieve instrument is, zeker gezien de administratieve lasten die er tegenover staan. Ik zie daarom nu geen reden om af te wijken van het bestaande beleid dat gericht is op zelfregulering.

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKwaliteit,

G. Verburg

Voortgangsrapportage Bijlage 1

Het aanpassen van regelgeving aangaande welzijn door participerende partijen van de SRP

Momenteel heeft meer dan de helft van de stamboeken en sportorganisaties de notitie welzijn van de SRP geïncorporeerd en in het beleid opgenomen. Welzijns notities zijn inmiddels ontvangen van de volgende hippische organisaties: KNHS, NDR, FNHO, NRPS, KWPN, KFPS, NAS, NWCPS, CPS, DPS, KVTH, NSPS, FEIF, NSPS, NNFPS, IHW, Mérens, Gypsy. Een gedetailleerd verslag per stamboek of sportorganisatie is beschikbaar indien nodig; een aantal kernpunten wordt hieronder genoemd.

Huisvesting (t.a.v. stands)	actie t.a.v. sterren systeem gestart door FNRS (FNHO)
Huisvesting (t.a.v. sociaal contact):	onderzoek WUR afwachten (KNHS, NDR, NAS, NWCPS)
Huisvesting (in groepsverband):	voorlichting (CPS, DPS, KVTH, NSPS)
Stereotiep gedrag (ARB):	voorlichting stalondeugden gestart (NDR, KNHS, NAS)
Prikkeldraad (evenementen):	actie gestart (FNRS, KNHS, KFPS, NDR, NAS, FEIF, NSPS, NWCPS, CPS, LTO)
Belasting van het jonge paard:	acties gestart (KNHS, NDR, NNFPS, KWPN)
Aanlegtesten:	beleid aangegeven (CPS, IHW, KFPS, KVTH, KWPN, NSPS, NWCPS, NNFPS, NAS, NRPS)
Wedstrijden jonge paarden:	aanpassingen wedstrijdprogramma (NDR)
Welzijn tijdens keuringsvoorbereiding:	geen overdreven trainingsprogramma (KWPN, NWCPS)
Anti-doping beleid:	ondersteund, tevens OOC testing (KNHS, NDR, LTO)
Spenen veulens:	voorlichting tijdens veulenseizoen (KWPN, NDR, NAS, CPS, DPS, NSPS, NWPCS)
Voeding & Supplementen:	voorlichting via NHK (KNHS, NDR, NNFPS, NAS)
Voeding:	voorlichting overvoeding (NSPS, NWPCS)
Voerprofiel ruwvoer/frequentie:	voorlichting via NHK, genoemd door alle stamboeken
Jakobskruiskruid:	voorlichting (KNHS, KWPN, CPS, KVTH, LTO)
Vers water op wedstrijdterrein:	actie gestart (KNHS, NNFPS, KVTH, NAS)
Transport via trailer:	periodieke keuringen nodig (NDR, NAS)
Transportrichtlijnen:	beladingsnormen (NSPS)

Gebruik van bidden:	actie/controle + opleiding officials gestart (KNHS)
Bitloos rijden:	actie gestart (KNHS)
Gebruik van sporen:	niet meer verplicht in alle klassen (KNHS)
Gebruik van de zweep:	grasbanen afgeschaft, wordt uitgefaseerd (NDR)
Osteochondrose:	nakomelingen onderzoek als selectiemechanisme (KWPN)
Erfelijke gebreken:	transparantie & actie via stamboek en onderzoek (NDR, NNFPS, IHW, KFPS, NSPS)
Inteelt:	fokadviezen door stamboek (KFPS, KWPN, NSPS, NWPCS)
Fokbeleid:	transparantie via stamboek (NDR, NAS, CPS, NSPS)
Visie op horsemanship:	meer kennis bij houder (NSPS, NRPS)
Couperen:	benadrukt in regelgeving (NAS, Mérens, KVTH)
Dierziekten:	voorlichting via NHK (NDR)
Karaktertesten aanleg:	lopend onderzoek (KWPN, NDR, NNFPS, NAS, IHW)
Welzijnsplatform internet:	binnenkort operationeel (KWPN)
Welzijn en Fokkerij:	op agenda bij WBFSH (via KWPN)
Materiaal hindernissen:	doorbraak bereikt in Eventing op internationaal niveau (KNHS)
Eventing Safety:	safety officer aangesteld (KNHS)
Hengstencompetitie:	toezicht: steward op voorterrein (KWPN, DPS)
Mennen:	dierenarts aanwezig ook bij lagere klassen (KNHS)
Mennen, Endurance:	verplichte herstelperiode bij uitputting paard (KNHS)
Endurance:	verbeterd reglement tav fitness to compete (KNHS)
Voltige:	verbeterd reglement wat betreft happy athlete, meer afwisselend bewegen, keuring vòòr wedstrijd (KNHS)
Aangespannen:	gebruik van hulpmiddelen terugdringen, betere beoordeling natuurlijke aanleg van het paard (KNHS)
Stappenplan + Timeline:	NAS, NSPS, NRPS, KFPS, IHW, Mérens, Gypsy
Voorlichting:	NHK, alle stamboeken

Documentatiemap paardenwelzijn 2009

Bijlage van de voortgangsrapportage paardenwelzijn van de Sectorraad Paarden

Onderzoek naar de voorlichtingsactiviteiten van de hippische organisaties en tijdschriften in Nederland om bij te dragen aan een proces van bewustwording van paardenliefhebbers en de verbetering van het paardenwelzijn in Nederland.

1. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave	2
2. Overzicht van de samenwerkende organisaties van de Sectorraad Paarden	3
3. Overzicht van de overige organisaties die invloed hebben op de hippische sector	4
4. Overzicht van de hippische tijdschriften	5
5. Overzicht van de hippische websites.....	6
6. Overzicht van de nieuwsbrieven in de hippische sector.....	7
7. Overzicht van de welzijsonderwerpen op hippische forums.....	8
7.1. Aantal leden	8
7.2. Bokt.nl	8
7.3. Cavaletti.nl	8
7.4. Horsus.nl	9
7.5. Paardnatuurlijk.nl	9
8. Overzicht van de congressen en bijeenkomsten waarin paardenwelzijn een rol speelde	11
9. Overzicht van de artikelen en nieuwsberichten over paardenwelzijn.....	13
9.1. Overzicht van het aantal artikelen en nieuwsberichten per maand.....	13
9.2. Overzicht van het aantal artikelen en nieuwsberichten per organisatie	13
9.3. Overzicht van de artikelen en nieuwsberichten per maand	14

2. Overzicht van de samenwerkende organisaties van de Sectorraad Paarden

Sectorraad Paarden organisatie	Afkorting	Aantal leden
Sport		
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie	KNHS *	210000
Nederlandse Draf en Rensport	NDR *	
Ondernemers		
<i>Federatie Nederlandse Hippische Ondernemers</i>		<i>FNHO</i>
Federatie van Nederlandse Ruitersportcentra	FNRS *	425
Verenigde Sportpaardenhandel Nederland	VSN	60
Bond van Hengsten Houders	BvHH	150
Vereniging Hengsten Opfokkers	VHO	80
<i>Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland</i>		<i>LTO NL</i> (1 paard of meer)
Land- en Tuinbouw Organisatie Noord	LTO Noord	3140
Zuidelijke Land- en Tuinbouw Organisatie	ZLTO	980
Limburgse Land en Tuinbouw Organisatie	LLTB	300
Fokkerij		
Koninklijke Warmbloed Paardenstamboek Nederland	KWPN *	30000
<i>Koepel Fokkerij *</i>		
Vereniging het Nederlandse Appaloosa Stamboek	NAS	685
Vereniging Arabische Volbloedpaardenstamboek Nederland	AVS	1203
Vereniging Nederlandse Draf en Rensport	NDR	1480
Vereniging het Nederlandse Fjordenpaarden Stamboek	NFS	2349
Koninklijke Vereniging het Friesch Paarden Stamboek	FPS	7982
Vereniging het Groninger Paard	HGP	400
International Horse Breeders Association Heavy Warmbloods	IHW	131
Vereniging het Nederlandse Hackney Stamboek	NHS	234
Lippizaner Vereniging Nederland	LVN	96
Nederlandse Mini Paarden Registratie Stamboek	NMPRS	822
Het Nederlandse Rijpaarden- en Ponystamboek	NRPS	4035
Nederlands Shetland Pony Stamboek	NSPS	4300
Vereniging het Nederlandse Welsh Pony en Cob Stamboek	NWPCS	2236
Koninklijke Vereniging het Nederlandse Trekpaard en de Haflinger	KVTH	4180
Nederlandse Dartmoor Ponystamboek	DPS	161
Vereniging het Nederlandse Connemara Stamboek	-	178
Vereniging Nederlandse Stamboek voor IJslandse Paarden	NSIJP	1802
Welsh Pony en Cob Vereniging	WPCV	328
Vereniging Nederlands New Forest Stamboek	-	1513
Vereniging het Nederlands Fell Pony Stamboek	NFPS	223
Vereniging het Nederlandse Stamboek voor Tinkers	NSVT	580
Nederlandse Quarter Horse Association	NQHA	385
Merens Stamboek Nederland	MSN	173
Falabella Stamboek	-	56
Pura Raza Espanola Stamboek Nederland	PRE	220
Europees Stamboek Amerikaans Minipaard	EUSAM	33
Gypsy Cob and Drum Horse Association	GCDHA-NL	110
Irish Cob Society	ICS	519
Vereniging het Nederlands Ezelstamboek	VNE	438
	totaal	66850

3. Overzicht van de overige organisaties die invloed hebben op de hippische sector

Overige organisaties	Afkorting	Aantal leden
Dierenbescherming	DB	160000
Vereniging Eigen Paard	VEP	2500
Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders	NBvH	-
Levende Have	- *	
Landelijk Informatie Centrum Gezelschapsdieren	LICG *	
KNMvD, Groep Geneeskunde Paard	GGP	-
Nederlandse Vereniging voor Vrijetijdsruiters	NVVR	1000
Gezondheidsdienst voor Dieren	GD *	
Polo sport	-	400 paarden

4. Overzicht van de hippische tijdschriften

Hippische magazines	Organisatie	Oplage	Uitgaves per jaar
<i>Niet gerelateerd aan organisatie</i>			
Hart voor Dieren	-	81000	12
De Hoefslag	-	45000	52
Paard en Spul	-	30000	12
Horsimo	-	26400	12
Ros	-	22000	6
Bit	-	21000	10
Dressuur	-	21000	4
Horse International	-	19000	10
Mensport	-	17000	9
De Paardenkrant	-	10000	98
Boer en Vee	-	10000	6
Het Sportpaard	-	5000	52
Het Showpaard	-	2500	10
<i>Gerelateerd aan organisatie</i>			
Magazine Dier	Dierenbescherming	135000	4
Nieuwe Oogst	LTO	52000	12
PaardenSport	KNHS *	49000	12
GD Paard	GD *	10000	2
Draf en Rensport	NDR *	8500	52
Levende Have	Levende Have	8000	6
Hippische Ondernemer	FNHO	2500	6
VrijRuiter	NVVR	1000	6
<i>Gerelateerd aan stamboek</i>			
In de Strengen	KWPN	29500	25
Phryso	KFPS	10200	12
In de Strengen internationaal	KWPN	5000	6
De Shetland pony	NSPS	5000	12
Trekpaard & Haflinger	KVTH / DPS	4500	6
Welsh Magazine	NWPCS	3000	12
De Forester	New Forest Stamboek	1700	6
AVS Magazine	AVS	1500	6
TopCobs	GCDHA-NL	125	12
Appaloosa Nieuws	NAS		
Het Fjordenpaard	NFS		
De Revérance	LVN		
Minimagazine	NMPRS		12
NRPS magazine	NRPS		12
Ijslandse paarden	NSIJP		6
Welsh News	WPCV		12
Felletje	NFPS		4
Battie	NSVT		
Falabella Newsmagazine	Falabella Stamboek		

5. Overzicht van de hippische websites

Op deze websites staat informatie en nieuws over paardenwelzijn. Deze websites zijn vooral gericht op de belangenbehartiging en voorlichting van paardenliefhebbers. Het zijn geen instellingen/bedrijven die op een commerciële manier bezig zijn met welzijn van paarden.

Organisatie	Website	Aantal bezoekers per dag
Abouthorses.tv	www.abouthorses.tv	-
Horses.nl	www.horses.nl	16700
Paardensport.nu*	www.paardensport.nu	
Paardentips	www.paardentips.com	-
Boerenvee	www.boerenvee.nl	400
Bokt.nl *	www.bokt.nl	
Horsus.nl	www.horsus.nl	-
PaardNatuurlijk.nl	www.paardnatuurlijk.nl	1500
Levende Have	www.levendehave.nl	670
VEP	www.verenigingeeigenpaard.nl	300
NVVR	www.nvvr.info	-
NBvH	www.hobbydierhouder.nl	-
Dierenbescherming	www.paarden.dierenbescherming.nl	-
GD *	www.gddeventer.nl	
LICG *	www.licg.nl	
LTO Nederland *	www.nieuweoogst.nu / www.ltonederland.nl	
KNHS *	www.knhs.nl	
FNRS *	www.fnrs.nl	
SRP	www.sectorraadpaarden.nl	
Paard en Spul *	www.paardenspul.nl	
De Hoefslag	www.hoefslag.nl	-

6. Overzicht van de nieuwsbrieven in de hippische sector

Organisatie	Nieuwsbrief	Oplage	Aantal uitgaves
KNHS *	Voor alle disciplines / vakgebieden een nieuwsbrief		
Horses.nl	Horses.nl	20.000	3 x per week
LTO	Nieuweoogst.nu *		Dagelijks
	LTO Noord	1000	6 x per jaar
	LLTB	350	6 x per jaar
Boerenvee	Boerenvee		Wekelijks
Paardensport.nu *	Paardensport.nu		
Vereniging Eigen Paard *	Samen staan we sterker		
Levende Have *	Levende Have		
Sectorraad Paarden	Sectorraad Paarden	400	4 x per jaar
LICG *	LICG		
Paard en Spul *	Paard en Spul		
Paardentips.com	Paardentips Magazine	-	2x per maand
Dierenbescherming	Dierenm@il	-	Maandelijks

7. Overzicht van de welzijsonderwerpen op hippische forums

7.1. Aantal leden

Forum	Aantal leden
Bokt.nl	124190
Cavaletti.nl	9542
Horsus.nl	2776
Paardnatuurlijk.nl	6424

7.2. Bokt.nl

Bokt.nl is een erg groot forum met veel discussieonderwerpen en reacties hierop. Het forum is in categorieën ingedeeld om het overzichtelijk te houden. Een aantal van deze categorieën heeft een link met paardenwelzijn. Deze zijn in onderstaande tabel opgenomen. Voor één categorie is onderzocht hoeveel procent van de onderwerpen over paardenwelzijn gaan. Dit was 4.5% en dat is als standaard gebruikt voor iedere categorie. Gemiddeld werden er 30 reacties gegeven op de welzijsonderwerpen die zijn besproken.

Categorie	Aantal onderwerpen	Reacties
Harnachement	177	5310
Medisch	127	3810
Verzorging, stalling en weidegang	121	3630
Rijtechnische praktijkproblemen	120	3600
Omgang paardengedrag	67	2010
Voeding en supplementen	60	1800
Beweging en hoefverzorging	54	1620
Van nature	12	360
Totaal Paardenwelzijn 2009	738	22140

7.3. Cavaletti.nl

Maand	Onderwerpen	Reacties
Februari	Cursus dierwelzijn	1
Maart	Radiospotje van paarden houden	22
April	Rugproblemen paard	18
Mei	Harnachement	23
Juli	Paardenraces	35
	Voeding	11
	Gezondheid	10
Augustus	Opfok	4
September	Luchtzuigen	194
Oktober	Welzijn pensionstal	84
	Paardenmarkt	15
November	Paarden in nood	2
Totaal paardenwelzijn 2009	12	419

7.4. Horsus.nl

Maand	Onderwerp	Reacties
Juni	Schuilstal	18
	Prikkeldraad	17
	Omheining	5
	Paardenmishandeling	4
Augustus	Weidegang	15
September	Voeding	6
	Harnachement	110
	Weidegang	25
	Voedingssupplementen	21
	Ratio hooi-krachtvoer	18
	Overgewicht	17
	Verveling op stal	11
November	Harnachement	40
	Weidegang	30
	Spenen	12
	Verrichtingsonderzoek	6
	Doping	1
December	Paardenmishandeling	7
Totaal paardenwelzijn 2009	18	363

7.5. Paardnatuurlijk.nl

Maand	Onderwerp	Reacties
	Weidegang	130
	Ondervoeding	39
	Hit actief stal	26
	Plan van aanpak Welzijn	15
	Hyperflexie	12
	Schuilstal	22
	Drinkwater	19
	Luchtzuigen	12
	Prikkeldraad	8
	Paardenmishandeling	5
Maart	Jacobskruiskruid	103
	Harnachement	41
	Beweging	14
	Weidegang	14
	Rugproblemen paard	10
	Schuilstallen	8
April	Huisvesting	154
	Hoefbevangenheid	31
	Ondervoeding	18
	Harnachement	8
	Prikkeldraad	7
	Luchtzuigen	7
	Maagproblemen	5

Mei	Hoefbevangenheid	30
	Voeding	27
	Huisvesting	13
	Luchtzuigen	6
	Overgewicht	5
Juni	Voeding	112
	Harnachement	28
	Welzijn pensionstal	28
	Spenen	25
	Overgewicht	19
	Beroepserkenning hoefsmeden	9
	Jacobskruiskruid	6
	Huisvesting	7
Juli	Foerageren	119
	Hoefbevangenheid	66
	Ondervoeding	44
	Jacobskruiskruid	24
	Voeding	12
	Mishandeling	7
	Harnachement	7
Augustus	Verwaarlozing	169
	Gedrag	83
	Voeding	65
	Drinkwater	23
	Weidegang	12
September	Overgewicht	43
	Verwaarlozing	38
	Drinkwater	36
	Hoefbevangenheid	29
	Ondervoeding	32
	Huisvesting	6
	Omheining	2
Oktober	Voeding	23
	Huisvesting	21
	Verwaarlozing	18
	Bitloos rijden	11
November	Weidegang	6
	Bitloos rijden	109
	Voeding	66
	Gedrag	19
	Harnachement	16
	Hyperflexie	16
	Stress tijdens dressuur	16
	Spenen	14
	FEl paardenwelzijn	6
	Voedingssupplementen	5
	Rugproblemen paard	4
December	Voeding	115
	Harnachement	17
	Overgewicht	8
	Spenen	7
Totaal Paardenwelzijn 2009	91	2337

8. Overzicht van de congressen en bijeenkomsten waarin paardenwelzijn een rol speelde

Maand	Congres/ bijeenkomst	Organisatie	Publiek	Presentaties welzijn
Januari	Paard 2009	Evenementenhal Hardenberg	Paardenliefhebbers	Presentaties / clinics van personen die in hun eigen vakgebied bezig zijn met paardenwelzijn. Dit zijn o.a.: Anne Muller (Houding en zit) Sandra Boertien (Equisense) Paul de Vries (Gezondheid jong paard) Demo Bitloos rijden Monya Erb (Klassieke dressuur) Bernard Rollin (Ethicus USA)
Februari	Welzijn en de rol van de dierenarts	KNMvD	KNMvD leden, dierenartsen	Frank Dales (Dierenbescherming)
	Ledenbijeenkomst LLTB	LLTB	LLTB leden met paarden	Ruud Pruijsten (LLTB) Monique Kuypers (CAH Dronten) Gemma Komen (Syntens)
	Ledenbijeenkomst KWPN Hengstenhouders	Drentse Bond KWPN Hengstenhouders	KWPN Hengstenhouders	Jaap Werners (SRP)
	Veel paarden worden slecht verzorgd (Jeugdjournaal)	Dierenbescherming	Jonge televisie kijkers	Josine Boven (Dierenbescherming)
	Cijfers LID (Hart van Nederland)	Dierenbescherming	Hart van Nederland kijkers	-
	Ledenbijeenkomsten LTO Noord (3)	LTO Noord	LTO Noord leden met paarden	Monique Kuypers (CAH Dronten)
Maart	Ledenbijeenkomst KWPN regio Overijssel	KWPN	KWPN leden Overijssel	Jaap Werners (SRP)
	Start paardencampagne	Dierenbescherming	Maatschappij	-
	Vereniging Eigen Paard dag	Vereniging Eigen Paard	Paardenliefhebbers	Frank Dales (Dierenbescherming) Medy van der Laan (VEP)
	Een paard neem je niet zomaar (televisie Hart van Nederland)	Dierenbescherming	Hart van Nederland kijkers	Frank Dales (Dierenbescherming) Anky van Grunsven (Amazone)
	Sectordag Paard	SRP	Samenwerkende organisaties SRP	Jaap Werners (SRP)
April	Ledenbijeenkomsten ZLTO (2)	ZLTO	ZLTO leden met paarden	Paul van de Laar (Portefuillehouder ZLTO) Monique Kuypers (CAH Dronten)
	Bijeenkomst AOC	AOC Dordrecht	AOC studenten	Jaap Werners (SRP)
Mei	KWPN Kaderdag in het teken van welzijn	KWPN	KWPN leden en bestuurders	Frank Dales (Dierenbescherming) Frauke Ohl (Raad voor Dieraangelegenheden) Piet den Hartog (Oud-veterinair)
Juni	Bijeenkomst AOC	AOC Groenhorst Barneveld	AOC studenten	Jaap Werners (SRP)
	EU bijeenkomst	Brussel	EU Commissioners	Frits Sluyter (SRP)

				<p>Presentaties / clinics van personen die in hun eigen vakgebied bezig zijn met paardenwelzijn. Dit zijn o.a.:</p> <p>Anne Muller (Akasha Rijkunst)</p> <p>Emiel Voest (Freestyle)</p> <p>Machteld van Dierendonck (Gedrag)</p> <p>Monya Erb (Klassieke dressuur, revalidatie)</p> <p>Chris Irwin (Communicatie paard)</p> <p>Martin Eeken (Paard en welzijn)</p> <p>NHB Deurne (Huisvesting)</p> <p>Douwe Jan de Jong (Voeding)</p> <p>Jean Francois Pignon (Respect voor paarden)</p> <p>Patricia de Cocq (Houding en zit)</p> <p>Machteld Oudshoorn (Overgewicht)</p> <p>Annemarie van der Toorn (Monty Roberts methode)</p> <p>Imke Schellekens Bartels (Dressuur)</p>
September	Horse Event	Horse Event	Paardenliefhebbers	
	Studiedag Passie voor Paarden	SRP	Samenwerkende organisaties SRP	Elvi van Wijk (LEI)
	Natural Horsemanship dag, debat over paardenwelzijn	Stal Mansour	Geïnteresseerden in welzijn en natural horsemanship	Tineke Bartels (Dressuurcoach) Esther Ouwehand (Pvdd)
Oktober	Hippische Ondernemers	Acadamy Bartels / ZLTO	ZLTO leden	Frits Sluyter (SRP)
	Global Dressage Forum	Acadamy Bartels	De top van de dressuur wereld	Heike Kemmer en Eckart Meyners (Zit en beweging) Frits Sluyter (Doping in de dressuur)
November	Bijeenkomst concoursuitschrijvende organisaties	VVCO (Vereniging voor Concours Uitschrijvende Organisaties)	Vereniging voor concours uitschrijvende organisaties	Jaap Werners (SRP)
	Bijeenkomst MBO Prinsentuin	Prinsentuin	MBO Studenten	Fenna Westerduin (NHK)
	Paard & Koets	Brabanthallen	Paardenliefhebbers	<p>Presentaties / clinics van personen die in hun eigen vakgebied bezig zijn met paardenwelzijn. Dit zijn o.a.:</p> <p>Anne Muller (Houding en zit)</p> <p>Alona (Mater saddle fitting consultant)</p> <p>Machteld Oudshoorn (Overgewicht bij paarden)</p> <p>Moravita (Respect tijdens rijden)</p>
	Bijeenkomst KNHS	Moergestel	KNHS regionaal	Frits Sluyter (SRP)

9. Overzicht van de artikelen en nieuwsberichten over paardenwelzijn

9.1. Overzicht van het aantal artikelen en nieuwsberichten per maand

Maand	Aantal Artikelen / nieuwsberichten
Januari (vanaf 13 januari)	65
Februari	22
Maart	70
April	43
Mei	28
Juni	28
Juli	25
Augustus	26
September	47
Oktober	35
November	42
December (tot 11 december)	12
Totaal	443

9.2. Overzicht van het aantal artikelen en nieuwsberichten per organisatie

Organisatie / medium	Aantal Artikelen / nieuwsberichten
Vereniging Eigen Paard	54
Horses.nl	45
Dierenbescherming / magazine Dier	42
Levende Have	36
Bit	35
Paardensport.nu	34
LTO/nieuw oogst	33
De Paardenkrant	27
Boerenvee	24
NVVR	19
In de Strengen	11
Hoefslag	9
Ros	9
SRP	7
NBvH	5
Paard en Spul	4
Paard en Sport	4
In de Strengen Internationaal	2
FNRS	2
Hippische Ondernemer	1
Mensport	1

9.3. Overzicht van de artikelen en nieuwsberichten per maand

Januari	Artikel / nieuwsbericht	Medium
13	Kenniscentrum moet welzijn paarden bevorderen	Agrarisch dagblad
13	Sector wil betere naleving coupeerverbod bij paarden	Agrarisch dagblad
13	Dierenbescherming: 'Sectorraad Paarden laat werkelijk heikele onderwerpen liggen'	Agri Holland
13	Paarden niet meer achter prikkeldraad	Brabants Dagblad
13	Welzijn paarden en pony's centraal	KNHS.nl
13	Sector wil welzijn paarden verbeteren	Leeuwarder Courant
13	Maatregelen tegen couperen van staarten	LNV
13	Paarden niet meer achter prikkeldraad	Nederlands Dagblad
13	Georganiseerde paardenhouderij wil zorgen voor optimaal welzijn	Sectorraad Paarden
13	Dierenbescherming onthutst over welzijnsplan paarden	Horses.nl
13	Verburg wil einde aan couperen paardenstaarten	Trouw
13	Vereniging Eigen Paard: 'Welzijnsplan te ver van praktijk'	Boerenvee.nl
13	Dierenbescherming: 'Welzijnsplan paarden te vrijblijvend'	Boerenvee.nl
13	'Gecoupeerde staarten behoren over twee jaar tot verleden'	Levendehave.nl
13	NBvH: 'Sectorraad Paarden toont te weinig lef'	Levendehave.nl
13	Sociaal contact tussen paarden in alle stallen	Levendehave.nl
13	Plan van aanpak SRP teleurstellend	Hobbydierhouder.nl
13	Notitie paardenwelzijn	Hobbydierhouder.nl
13	Nationaal Hippisch Kenniscentrum moet welzijn paarden bevorderen	Horses.nl
13	Dierenbescherming onthutst over welzijnsplan SRP	Horses.nl
13	NBvH: 'SRP toont weinig lef'	Horses.nl
13	SRP hamert op coupeerverbod bij paarden	Horses.nl
13	Vereniging Eigen Paard: 'Welzijnsplan niet concreet'	Horses.nl
13	Plan van Aanpak SRP nog onvoldoende concreet	VerenigingEigenpaard.nl
13	SRP presenteert plan van aanpak welzijn	VerenigingEigenpaard.nl
13	Georganiseerde paardenhouderij wil zorgen voor optimaal welzijn	FNRS.nl
14	Paardenwelzijn: scherpe normen versus veel blabla	Brabants Dagblad
14	Paardensector verkoopt knollen voor citroenen	Vroege Vogels
14	Plan voor beter welzijn paarden	Nieuweoogst.nu
14	Minister Verburg: 'Couperen paardenstaarten verbannen'	Boerenvee.nl
14	Dierenbescherming komt met campagne voor welzijn paarden	Levendehave.nl
14	SRP: 'Pleidooi voor meer 'natuurlijke' huisvesting'	Levendehave.nl
14	SRP: 'Meer ruwvoer, meer voerbeurten'	Levendehave.nl
14	Paardenmarkten	Levendehave.nl
14	SRP: 'Transportrichtlijnen voor alle paarden'	Levendehave.nl
14	SRP: 'Kwaliteitserkenning hoefsmeden nodig'	Levendehave.nl
14	SRP: 'Couperen en brandmerken uitbannen'	Levendehave.nl
14	SRP: 'Erfelijke gebreken terugdringen'	Levendehave.nl
14	SRP: 'Sociaal contact bij spenen essentieel'	Levendehave.nl
14	Dierenbescherming onthutst over welzijnsplan SRP	De Paardenkrant
15	Geen daadkracht in paardenplan	Eindhovens Dagblad
16	Paard lijkt wegwerkartikel	De Stentor
16	Teveel vraagtekens bij welzijnsplan SRP	De Paardenkrant
16	SRP over welzijnsplan: 'Natuurlijk staat niet iedereen te juichen'	Horses.nl
16	PK over welzijnsplan: 'Veel geschreeuw, weinig wol'	Horses.nl
16	'Samen optrekken voor paardenwelzijn'	De Paardenkrant
17	Mes in couperen paardenstaarten	Nieuwe Oogst LTO
17	Meer schuilstallen nodig voor paarden en kleinvee	Hobbydierhouder.nl
18	Pavo haalt voedingswijzer voor paarden uit de lucht	Levendehave.nl

19	Brochure schuilstallen in het buitengebied gepresenteerd	Vereniging eigenpaard.nl
20	Kamervragen over schuilstallen	Levendehave.nl
20	600 euro boete voor onnodig laten lijden paard	Levendehave.nl
20	Verburg wil meetinstrument voor welzijn paarden	Levendehave.nl
21	Het roepen van standpunten over verschillende onderwerpen heeft geleid tot discussie op detail	De Paardenkrant
21	Abouthorses.tv onderschrijft welzijnsnota LNV	De Paardenkrant
22	Inbeslagname drie ondervoedde paarden in Groningen	Dierenbescherming.nl
28	Zorgen over welbevinden paard	Nieuweoogst.nu
28	Onderzoek naar reactie paarden op rollkur methode	Paardensport.nu
28	Paard wil liever geen rollkur	Horses.nl
29	Paardenwelzijn: gezondheid van lichaam en geest	In de Strengen
31	Praat mee over welzijn paarden	Nieuwe Oogst LLTB
-	Welzijn en huisvesting	Hoefslag
-	Column Paardenwelzijn Henk Bouwman	C&B
-	Plan van aanpak Welzijn in de sector paardenhouderij	Horses.nl
-	Schuilstallen in het buitengebied	Levende Have

Februari	Artikel / nieuwsbericht	Medium
1	Dierenmishandeling vaak uit onwetendheid	Dierenbescherming.nl
2	Voorlichtingscampagne paarden van dierenbescherming	Boerenvee.nl
2	Opnieuw toename meldingen paardenleed	Dierenbescherming.nl
2	Paarden slecht verzorgd	Dierenbescherming.nl
2	Paardenleed de wereld uit	Dierenbescherming.nl
2	Paardenmishandeling vaak uit onwetendheid	Verenigingeeigenpaard.nl
3	Hoefbevangenheid voorkomen	Verenigingeeigenpaard.nl
4	Verwaarloosde paarden in Hellendoorn en Geesteren	Dierenbescherming.nl
6	Bijeenkomsten paardenhouderij in het teken van welzijn en gezondheid	Nieuwe Oogst LTO Noord
6	Arme minister van landbouw	De Paardenkrant
20	Plan van aanpak vraagt actie	De Paardenkrant
26	Dierenbescherming start nieuwe campagne met bonfire	Paardensport.nu
27	Anky en Bonfire trappen campagne dierenbescherming af	Dierenbescherming.nl
28	Anky start voorlichtingscampagne paardenwelzijn	Boerenvee.nl
28	Paardenhouderij top 10 met o.a. welzijn	Nieuwe Oogst LTO
-	LTO visie op dierenwelzijn	LTONederland.nl
-	De welzijnsnota onder de loep	Bit
-	Bit Welzijnsnota: 'Bij twijfel niet doen'	Bit
-	Zadeldrukmeting als trainingshulp	Bit
-	Trailercheck: 'Veilig op pad in het nieuwe seizoen'	Bit
-	Bit Managetest: Manege Zonneveld	Bit
-	Paardenkaraktertest: op zoek naar de x factor van paarden	Levende Have

Maart	Artikel / nieuwsbericht	Medium
1	Dierwelzijn: De dierenarts is niet alleen een technicus	Tijdschrift voor Diergeneeskunde
2	Groot aantal gecoupeerde paardenstaarten op Zeeuws evenement	Levendehave.nl
2	Paarden raken helemaal niet gestresst van veemarkten	Paardensport.nu
3	Paarden krijgen veel te weinig beweging	Paardensport.nu
3	Campagne voor welzijn van paarden start bij Anky in Erp	Dierenbescherming.nl
3	KNHS blij met hoofdrol Bonfire	Dierenbescherming.nl
3	Stukje wei 'Bonfire' cadeau bij start paardencampagne dierenbescherming	Dierenbescherming.nl
3	Nederlandse paarden krijgen veel te weinig beweging	VerenigingEigenPaard.nl
4	Georganiseerde paardenhouderij wil ook ongeorganiseerden bereiken	Sectorraad Paarden
4	Website voor beter welzijn paarden	Boerenvee.nl
4	Registratie paarden moet beter	Nieuweoogst.nu
4	Dierenbescherming lanceert website paardenwelzijn	Levendehave.nl
4	Tweede Kamer verdeeld over welzijnsplan SRP	Horses.nl
4	Paard vindt het gezelliger met z'n tweetjes	Dierenbescherming.nl
4	Voor ieder paard de balans vinden	Dierenbescherming.nl
5	Tweede kamer enthousiast over plan SRP	Levendehave.nl
5	Plan van aanpak paardensector: hoorzitting kamer	Dierenbescherming.nl
5	Tweede kamer positief over welzijnsplan SRP	VerenigingEigenPaard.nl
6	Verburg: 'Blij met aandacht voor paarden'	Nieuweoogst.nu
6	Minister Verburg geeft hippische sector complimenten	KNHS
6	Gekibbel over stress bij paarden op de markt	Boerenvee.nl
6	SRP krijgt 5 maanden voor welzijnsplan	Horses.nl
6	Minister neemt welzijnsnota in ontvangst	Horses.nl
6	Minister geeft paardensector laatste kans	Dierenbescherming.nl
7	Registratie paarden moet beter	Nieuwe Oogst LTO
7	Paardenwelzijn en -ziekten raken leden	Nieuwe Oogst LTO
7	Paardensector moet samenwerken	Hobbydierhouder.nl
9	Paardenwelzijn kan beter	Nieuweoogst.nu
9	Sectorraad Paarden blij met steun minister voor plan van aanpak dierwelzijn paardenhouderij	Sectorraad Paarden
9	Rol voor Levende Have bij voorlichting welzijn paarden	Levendehave.nl
9	Overijsse pony's bij eigenaar weggehaald	Dierenbescherming.nl
9	Minister: belangrijke rol voor Vereniging Eigen Paard in welzijnsplan	VerenigingEigenPaard.nl
9	Verzwaarde peesbeschermers veroorzaken mogelijk toch schade	VerenigingEigenPaard.nl
11	Het uitgangspunt van de Bit-welzijnsnota is: 'Bij twijfel niet doen'	De Paardenkrant
11	Verburg reageert op plan SRP	De Paardenkrant
12	Paardenwelzijn kan nog beter volgens Vereniging Eigen Paard	Paardensport.nu
12	Paardenblad schrijft alternatieve beleidsnota paardenwelzijn	Dierenbescherming.nl
14	Graszode 'Bonfire' overhandigd aan Eigen Paard	Dierenbescherming.nl
17	Bit presenteert eigen welzijnsnota	VerenigingEigenPaard.nl
26	Invloed karakter op welzijn paard	In de Strengen
26	Paardeneigenaren op de bon wegens verwaarlozing	Dierenbescherming.nl
27	Partij voor de dieren organiseert hoorzitting over paardenhouderij	VerenigingEigenPaard.nl
28	Nunspeet tweede gemeente met beleid schuilstallen	Hobbydierhouder.nl
29	Duidelijke taal van Anky van Grunsven in 'Dier'	Dierenbescherming.nl
30	Bijeenkomsten 'De betekenis van welzijn in de paardenhouderij'	ZLTO
31	Stuurgroep legt fundament paardenwelzijn	LTO Nederland
31	Slechte opkomst bij rondetafelgesprek over paardenwelzijn	Paardensport.nu
31	Slechte opkomst bij ronde tafelgesprek paardenwelzijn	VerenigingEigenPaard.nl

31	Volwassen paarden in groep remmen agressie jonge paarden	Boerenvee.nl
31	Volwassen paarden grote invloed op agressie jonge paarden	Paardensport.nu
-	Welzijn paard heeft veel facetten	De Hoefslag
-	Verhouding kracht en ruwvoer	De Hoefslag
-	Buikpijn 'Kolieken voorkomen'	Ros
-	Meer dan zuur alleen	Ros
-	Wat elke ruiter moet weten om zijn paard gezond te houden	Ros
-	Paardenschool: Zin of Onzin?	Ros
-	Geniet met mate	Ros
-	Water op de wei	Ros
-	Reacties op de Bit welzijnsnota	Bit
-	Maagzweer door te kort aan ruwvoer	Bit
-	Bit Managetest: Manege Pothoven	Bit
-	Bouwstenen voor gezonde groei	Bit
-	Certificering	Bit
-	Dierenbescherming start offensief: Paardenleed de wereld uit	Dier
-	Meldingen paard toegenomen	Dier
-	Inspectiedienst op pad	Dier
-	Paarden: dol op gezelschap	Dier
-	Anky van Grunsven: 'Een paard moet elke dag uit de box'	Dier
-	Actiefstal, fijn voor paarden	Dier
-	'Een paard de hele dag alleen in een box of stal is dierenmishandeling'	Dier

April	Artikel / nieuwsbericht	Medium
1	Slecht bezocht rondetafelgesprek over paardenproblematiek	Dierenbescherming.nl
1	Medy van der Laan: 'Sociaal contact is cruciaal voor het welzijn van paarden'	VerenigingEigenpaard.nl
2	Agressie bij jonge paarden door te weinig volwassen paarden	Levendehave.nl
3	Politieke partijen klaar voor groot debat over paardenwelzijn	Paardensport.nu
3	Partijen bakkeleien over welzijn	De Paardenkrant
3	Rondje educatie voor PvdD	De Paardenkrant
3	Politieke partijen klaar voor debat paardenwelzijn	VerenigingEigenpaard.nl
4	Gratis monitoring paardenbedrijven	Nieuwe Oogst LTO
6	SRP voorzitter Johan Lokhorst: 'Krachtig signaal dat sector zelf bereid is verantwoordelijkheid te nemen'	Sectorraad Paarden
6	'Ja' tegen sectorbrede aanpak paardenwelzijn	Levendehave.nl
6	Vereniging Eigen Paard stelt realistische doelstellingen	VerenigingEigenpaard.nl
7	Sectorraad Paarden krijgt positieve beoordeling op Sectorsdag Paard	Horses.nl
8	Sectorraad is zinvol bezig	De Paardenkrant
8	Geen verbod op prikkeldraad rond paardenwei	Boerenvee.nl
8	Concrete voorstellen SRP overboord gegoid	Horses.nl
8	Onderzoek naar verband tussen maagzweren en stress	Horses.nl
9	Registratie paarden moet veel beter	Nieuweoogst.nu
9	Concrete voorstellen SRP overboord gegoid	VerenigingEigenpaard.nl
10	Rapport over online discussie klaar	De Paardenkrant
10	Minister onwillig om iets voor paarden te regelen	Dierenbescherming.nl
11	Dierenbescherming: 'Opstelling minister bedroevend'	Horses.nl
14	Dierenbescherming vindt opstelling minister bedroevend	VerenigingEigenpaard.nl
15	Vereniging eigen Paard teleurgesteld door minister	VerenigingEigenpaard.nl
17	Concrete voorstellen SRP overboord	De Paardenkrant
17	FNRS, Bit en Bokt willen kennis paarden welzijn verbeteren	Horses.nl
17	Verwaarloosde paarden en honden weggehaald uit Eindhoven	Dierenbescherming.nl
18	Kamer wil af van prikkeldraad rond paardenwei	Paardensport.nu
20	'Stel hogere eisen aan instructeurs'	VerenigingEigenpaard.nl
21	Ledenbijeenkomsten in het teken van paardenwelzijn en -ziekten	LTO Noord
22	Instructeur moet vaker advies geven over paardenwelzijn	De Paardenkrant
29	Paardenmensen	De Paardenkrant
29	Samenwerking of overleg tussen opleidingen biedt mogelijkheden	De Paardenkrant
29	Onderzoeker waarschuwt voor gevaar peesbeschermer	VerenigingEigenpaard.nl
-	Paardensector zelf aan zet	De Hoefslag
-	Een dag met wetenschappelijk onderzoeker welzijn en gedrag: Kathalijne Visser	De Hoefslag
-	Steun minister voor plan van aanpak paardenwelzijn	Nieuwsbrief LLTB
-	Drie Hollandse meiden op de bres voor Egyptische paarden	Bit
-	Op de sofa: Gedragstherapie voor paarden	Bit
-	Bit Managetest: Manege en ponykamp de Burght	Bit
-	'Controleurs in elke schuurtje, dat moeten we niet willen'	Levende Have
-	Ruiter en paard gebaat bij bitloos rijden	Levende Have
-	KNHS blij met hoofdrol Bonfire	Paard en Sport
-	Hippische sector dwingt ministerieel respect af	Paard en Sport

Mei	Artikel / nieuwsbericht	Medium
2	Welzijnsonderzoek paardenhouderij	Nieuwe Oogst LTO Noord
7	Paardenwelzijn op de keuring	In de Strengen
7	Wormen bij veulens aangepakt	In de Strengen
10	Het boek 'Het tevreden paard' gepresenteerd op horse expo	Paardensport.nu
14	Prikkeldraad motie aangenomen	Paardensport.nu
14	Prikkeldraad motie aangenomen	VerenigingEigenpaard.nl
15	KWPN verlaat KNHS centrum	De Paardenkrant
19	Welzijnsboek 'Het tevreden paard' gepresenteerd	VerenigingEigenpaard.nl
22	Startverbod voor paarden met gecoupeerde staart	VerenigingEigenpaard.nl
23	Het tevreden paard in de schappen	De Paardenkrant
29	Bescheidenheid siert de mens	De Paardenkrant
29	Dopingperikelen	Horses.nl
-	Vereniging Eigen Paard over huisvesting paarden	De Hoefslag
-	Toch beroepserkenning voor hoefsmeden?	Bit
-	Column veterinaire doping	Bit
-	Hans Hopster: Mensen verleiden het beter te doen	Bit
-	Bit managetest: Manege in 't Biobos	Bit

Juni	Artikel / nieuwsbericht	Medium
4	Welzijn centraal op kaderdag 2009	In de Strengen
4	Staartbijtende veulens een lastig probleem	In de Strengen
4	SRP voorzitter Johan Lokhorst: 'Sector moet zelf in de lead blijven'	Nieuwsbrief SRP
4	Welzijn paard beter door individuele stapsgewijze training	Boerenvee.nl
4	Individuele stapsgewijze training goed voor paardenwelzijn	Paardensport.nu
4	Stapsgewijs zadelmak maken beter voor welzijn paard	Horses.nl
4	Dierenbescherming redt zwaar verwaarloosd veulen	Horses.nl
5	Trainingsmethodes zadelmak maken	Nieuweoogst.nu
5	Paardenwelzijn tijdens zadelmak maken	De Paardenkrant
5	Verwaarloosd veulen van ondergang gered	Dierenbescherming.nl
6	Paardenmiddelen	Nieuwe Oogst LTO
9	Welzijnsplan SRP op schema, gezondheidsplan in de maak	Vereniging eigenpaard.nl
11	Minder stress mogelijk bij zadelmak maken van paarden	Levendehave.nl
11	Paardenverwaarlozing in het kwadraat	Dierenbescherming.nl
12	Foerageermogelijkheden paard beïnvloeden effect training	Boerenvee.nl
12	Vaker foerageren verbetert effect training	Vereniging eigenpaard.nl
16	Stichting Zinloosgeweld doet aangifte tegen minister Verburg	Vereniging eigenpaard.nl
17	Hoefsmeden kloppen aan bij veterinair	De Paardenkrant
18	Rob de Vink: 'Vroeg beginnen is essentieel'	In de Strengen
18	Dierenbescherming met promotieteam langs maneges	Vereniging eigenpaard.nl
-	Vereniging Eigen Paard over training van paarden	De Hoefslag
-	Column veterinaire: Prikkeldraad	Bit
-	Verfijnd hulpmiddel of statussymbool?	Bit
-	Wat de wetenschap weet	Bit
-	Paardenwelzijn in de praktijk: Op pad met de inspecteur	Bit
-	Bit Managetest: Manege de Veluw	Bit
-	De inspectiedienst op pad	Dier
-	De paardencampagne werkt	Dier

Juli	Artikel / nieuwsbericht	Medium
1	Dierwelzijnsmeter 'Staat van het dier'	Nieuweoogst.nu
2	Jaarlijkse meting dierwelzijn en diergezondheid	Horses.nl
2	Jaarlijkse meting van dierwelzijn en diergezondheid met 'Staat van het dier'	Verenigingeeigenpaard.nl
3	Meiden in actie tegen verwaarlozing paarden	Dierenbescherming.nl
3	Zwaar verwaarloosde andalusiër ingeslapen	Verenigingeeigenpaard.nl
6	Paarden rollen liefste in droge aarde	Horses.nl
9	Paardardigste manege van Den Haag 2009	Dierenbescherming.nl
11	Noodzaak registratie onderschat	Nieuwe Oogst LTO
14	Methode ontdekt om overtraining vast te stellen	Paardensport.nu
14	Methode ontdekt om overtraining paard vast te stellen	Horses.nl
15	Methode ontdekt om overtraining vast te stellen	Verenigingeeigenpaard.nl
20	Brandmerken is pijnlijker voor paarden dan chippen	Levendehave.nl
21	Meer meldingen van dierverwaarlozing	Boerenvee.nl
21	Stijging aantal meldingen dierenverwaarlozing bij LID	Horses.nl
21	Stijging aantal meldingen dierenverwaarlozing bij LID	Verenigingeeigenpaard.nl
22	Uitvoeringsagenda plan van aanpak welzijn in de sector paardenhouderij	Nieuwsbrief SRP
22	Meldingen van paardenverwaarlozing nemen licht toe	Levendehave.nl
23	SRP in afrondingsfase uitvoeringsagenda welzijnsplan	Verenigingeeigenpaard.nl
24	Natural Horsemanship dag op stal Mansour	Paardenspul.nl
24	Bitloos niet per definitie paardvriendelijker	Paardensport.nu
24	Bitloos niet per definitie paardvriendelijker	Horses.nl
29	Paarden minder lang van huis met wijziging kampioenschapsformule	De Paardenkrant
29	Verband tussen gedrag en voeding bij paarden	Paardensport.nu
30	Fundament paardenwelzijn	Nieuwsbrief LTO Noord
31	Vaardigheid moet diervriendelijker	Horses.nl

Augustus	Artikel / nieuwsbericht	Medium
3	Agenda voor beter welzijn paarden	Nieuweoogst.nu
3	SRP publiceert agenda plan van aanpak welzijn	Horses.nl
4	Agenda voor welzijnsaanpak paarden klaar	Boerenvee.nl
5	Sectorraad wil wettelijke keuring paardentrailers	Levendehave.nl
7	Strengere welzijnsregels paardenmarkten Alphen aan den Rijn	Boerenvee.nl
7	Strengere regels paardenmarkten	Nieuweoogst.nu
8	Agenda welzijn paarden	Nieuwe Oogst LTO
10	Sectorraad wil wettelijke keuring paardentrailers	Verenigingeeigenpaard.nl
14	Prikkeldraad, een stekelige kwestie	De Paardenkrant
14	Madurodam manege is 'paardaardigste' Haagse manege	Dierenbescherming.nl
17	Debat over paardenwelzijn	Verenigingeeigenpaard.nl
18	Tineke Bartels in welzijnsdebat	Horses.nl
20	Het voeren van Konikpaarden kan leiden tot de slacht	Paardensport.nu
21	Instructeur moet paard beschermen tegen berijder	Horses.nl
24	Instructeur moet paard beschermen tegen ruiter	Paardensport.nu
26	AID controleert veetransporten A12	Nieuweoogst.nu
26	Mensen verleiden het beter te doen door welzijnsmonitor	Horses.nl
28	Mensen verleiden het beter te doen door welzijnsmonitor	De Paardenkrant
31	Debat over paardenwelzijn bij stal Mansour	FNRS.nl
-	Fundament Paardenwelzijn	Nieuwsbrief LLTB
-	Vakvisie column Johan Lokhorst	Hippische Ondernemer
-	Dik: Een zwaar onderschat probleem	Bit
-	Paardrijden in de toekomst	Bit
-	Bitloos	Bit
-	Paardvriendelijke optoming hangt af van de ruiter	Bit
-	Bit Managetest: Manege Bakker	Bit

September	Artikel / nieuwsbericht	Medium
4	Ouwehand en Bartels in debat	De Paardenkrant
5	'De paarden zijn er heel slecht aan toe'	Metro
5	Paardensector maakt inhaalslag	Nieuwe Oogst LTO
7	Partij voor de dieren: 'Let op leed paardensector'	Paardensport.nu
7	Esther Ouwehand pleit opnieuw voor paardenbesluit	Horses.nl
7	Partij voor de Dieren boos over verloting pony	Vereniginggeigenpaard.nl
9	Paardaardige actie	Dierenbescherming.nl
12	John Bierling reikt eerst boek paardenwelzijn uit	Paardensport.nu
14	Jacob Melissen: 'Overdrijf paardenleed niet'	Paardensport.nu
14	Bitloos volgens studie beter dan hoofdstel met bit	Paardensport.nu
14	Melissen: 'Overdrijf paardenleed niet'	Horses.nl
14	Bitloos hoofdstel volgens studie beter dan hoofdstel met bit	Nvvr.info
14	Jacob Melissen: 'Overdrijf paardenleed niet'	Nvvr.info
14	Partij voor de Dieren wil verbod op paardenmarkten	Nvvr.info
16	Deelnemers gezocht: onderzoek naar dagbesteding paard	Nvvr.info
17	Nu snel wet paardenwelzijn	Nieuweoogst.nu
17	Dierenbescherming dringt aan op wet paardenwelzijn	Levendehave.nl
17	Uitvoeringsagenda Plan van Aanpak welzijn in de sector paardenhouderij	Nieuwsbrief SRP
17	Dierenbescherming: 'Regels nodig voor beter welzijn paard'	Boerenvee.nl
17	Wetgeving: 'Paardensector niet in beweging te krijgen'	Paardensport.nu
17	'Paardensector niet in beweging te krijgen'	Horses.nl
17	De paardensector is niet in beweging te krijgen	Nvvr.info
17	Wetgeving: paardensector niet in beweging te krijgen	Dierenbescherming.nl
17	Onderzoek naar dagprogramma paard	Vereniginggeigenpaard.nl
18	Onduidelijke aanwijzingen veroorzaken stress bij paard	Horses.nl
18	Onduidelijke aanwijzingen veroorzaken stress bij paarden	Nvvr.info
18	Sectorraad Paarden: 'Afkeuring in paspoort, voortgang welzijn'	Nvvr.info
19	Verbetering welzijn paarden	Nieuwe Oogst LLTB
19	Wilde paarden en runderen weg uit de uiterwaarden	Paardensport.nu
20	Onderzoek naar dagbesteding paard	Boerenvee.nl
21	Wur doet onderzoek tijdsbesteding paarden	Levendehave.nl
22	Wur onderzoekt tijdsbesteding paarden	Paardensport.nu
22	Dierenbescherming en sector bakkeleien over welzijn	Paardensport.nu
22	Dierenbescherming en sector bakkeleien over welzijn	Nvvr.info
22	Afgekeurd paard voortaan in paspoort vernoemt	Vereniginggeigenpaard.nl
26	Nunspeet 'Schuilstallen aanwinst voor buitengebied'	Levendehave.nl
27	'Schuilstallen zijn aanwinst voor buitengebied'	Paardensport.nu
28	Welzijn: Iedereen weet het beter	Horses.nl
29	Belevingswereld en informatiezoekgedrag paardenliefhebbers in kaart gebracht in studie 'Passie voor paarden'	Sectorraad Paarden
29	SRP presenteert 'Passie voor paarden'	Paardensport.nu
29	Sectorraad Paarden presenteert rapport 'Passie voor Paarden'	Nvvr.info
29	Dierenbescherming: 'Langste hoeven ooit'	Vereniginggeigenpaard.nl
30	Vooral vrouwen zijn gek op paarden	Boerenvee.nl
30	Welzijnscontrole op paardenmarkten	Horses.nl
-	Paardenleed schromelijk overdreven	J. Melissen
-	Investeren in welzijn	De Hoefslag

Oktober	Artikel / nieuwsbericht	Medium
1	Welzijn, iedereen weet het beter	Paardensport.nu
5	Paard winterklaar maken	Boerenvee.nl
6	Eerste keurmerk voor zadelmakers uitgereikt	Nvvr.info
8	Ontwormen op maat	In de Strengen
8	Op eigen kracht verder	In de Strengen
13	Dierwelzijn en diergezondheid volop in het nieuws	Nieuwsbrief ZLTO
14	AID controleert paardenmarkten	Nieuweoogst.nu
14	AID gaat paardenmarkten controleren	Nvvr.info
18	Over de rug van je paard	Paardensport.nu
19	Welzijnsmonitor paard in 2010 in gebruik	Paardensport.nu
19	Welzijn circuspaard meestal in orde	Horses.nl
19	Welzijnsmonitor paard in 2010 in gebruik	Nvvr.info
20	Kritiek op campagne tegen Jacobskruiskruid	Verenigingeeigenpaard.nl
20	Welzijn circuspaard meestal in orde	Verenigingeeigenpaard.nl
20	Welzijnsmonitor paard in 2010 in gebruik	Verenigingeeigenpaard.nl
22	Welzijnsmonitor voor paarden in 2010 functioneel	Levendehave.nl
23	Principe van 24/7 buiten lopen is niet realistisch	Horses.nl
25	FN praat met pers over doping en welzijn	Horses.nl
27	Regel dierwelzijn niet in detail	GGP.nl
27	Hybride wagen verlicht werk koetspaard	Verenigingeeigenpaard.nl
27	FEI stelt onderzoek in naar blauwe tong Scandic	Verenigingeeigenpaard.nl
28	Principe van 24/7 buiten lopen niet realistisch	Paardensport.nu
29	Kritiek op campagne tegen Jacobskruiskruid	Verenigingeeigenpaard.nl
30	Dressuur bezorgt paard meeste stress	Boerenvee.nl
30	Dressuur en hogeschoolpaarden ondervinden meeste werkstress	Horses.nl
30	Dressuur en hogeschool bezorgt paarden veruit meeste stress	Nvvr.info
-	Ongerief bij dieren: een inventarisatie	V-focus Wur
-	Welzijn meetbaar maken	V-focus Wur
-	Paardenliefhebbers zijn er in vier soorten	V-focus Wur
-	Welzijn boven topsport	Hoefslag
-	Prikkeldraad zo snel mogelijk naar de schroothoop	Boerenvee
-	Leer het paard eerst kennen	Bit
-	Project Superstal	Bit
-	Burn-out: Sociale stress of trainings stress	Bit
-	Bit Managetest: Manege Sintels	Bit

November	Artikel / nieuwsbericht	Medium
3	Schimmel op gras doodt paarden	Boerenvee.nl
3	Sectorraad Paarden: 'Weg met prikkeldraad'	Nvvr.info
4	Weg met prikkeldraad	Verenigingeeigenpaard.nl
5	Gewelddadige hoefsmid krijgt boete en taakstraf	Paardensport.nu
5	Paarden dood door schimmel op paardenwei	Levendehave.nl
6	FEI stelt opnieuw onderzoek in naar rollkur methode	Nvvr.info
6	FEI stelt opnieuw onderzoek in naar rollkur	Verenigingeeignpaard.nl
12	Paarden uit de modder	Dierenbescherming.nl
12	FEI gaat rollkur onderzoeken	Dierenbescherming.nl
12	Openheid over controle veemarkten stimuleert naleving regels	Boerenvee.nl
12	Het is slecht gesteld met biodiversiteit Nederlandse paardenrassen	Paardensport.nu
12	Zwaarlijvigheid neemt ernstige vormen aan	Nvvr.info
14	Openheid controle op paardenmarkt stimuleert naleving regels	Nvvr.info
18	Online paardenvoer vergelijken	Levendehave.nl
18	Dodelijke schimmelziekte op gras rukt op naar zuiden	Boerenvee.nl
18	FEI discussiert over hyperflexie	Verenigingeeigenpaard.nl
19	Blij de winter door	In de Strengen
19	Implementatie karakteronderzoek in aanlegtesten	In de Strengen
19	Statement FEI welzijn paarden	Verenigingeeigenpaard.nl
19	Buut toegestaan in de paardensport vanaf 1 januari 2010	Paardensport.nu
20	Stel KWPN verrichtingsonderzoek een jaar uit	Horses.nl
24	USDF keurt hyperflexie niet goed	Verenigingeeigenpaard.nl
25	Buurt eist eind aan paardenleed	Horses.nl
25	Paard en Landschap wil schuilstallen in Epe	Verenigingeeigenpaard.nl
26	Partij voor de Dieren wil spoed achter regelgeving paarden	Nvvr.info
27	FEI besluit werkt doping in de hand	Dierenbescherming.nl
30	Nationaal onderzoek naar welzijn van paarden van start	Nvvr.info
30	Nationaal onderzoek welzijn paard van start	Horses.nl
30	Nationaal onderzoek welzijn paarden van start	Verenigingeeigenpaard.nl
30	Partij voor de dieren pleit opnieuw voor wetgeving	Verenigingeeigenpaard.nl
-	Klaar voor de kou	Bit
-	Hyperflexie: We weten niks	Bit
-	Moderne mensport: Riny Rutjens gaat voor paardvriendelijk	Bit
-	Achterover zitten: Slecht voor paardenrug en ruiterrug	Bit
-	Dikmakers voor te dunne paarden	Ros
-	Special: paardenhuid	Ros
-	100 tips voor een beter gedrag van uw paard	Ros
-	Paardensector niet in beweging te krijgen	Hart voor dieren
-	Dekens	Mensport

December	Artikel / nieuwsbericht	Medium
1	Verbied lange transporten paarden	Dierenbescherming.nl
1	Verbied lange transporten voor paarden en pony's	NVVR.info
1	Hoefslag: reactie Dierenbescherming ongenueanceerd	Verenigingegenpaard.nl
2	Twee paarden doodgehongerd in Batenburg	Verenigingegenpaard.nl
2	Wetenschappers gaan paardenwelzijn meten	Boerenvee.nl
7	FEI wil goedkeuring buut jaar uitstellen	Horses.nl
8	Ruimte voor bitloze dressuur, maar wel apart	Levendehave.nl
8	Bitloze dressuurproeven in 2010	Verenigingegenpaard.nl
8	Speciale dressuurproeven voor bitloze combinaties	Horses.nl
-	Paardenwelzijn monitor	LLTB nieuwsbrief
-	Leren bij de KNHS, cursusseizoen biedt iedere paardenliefhebber iets	Paard en Sport
-	Dressuurproeven bitloos rijden	Paard en Sport

Bijlage 3 Voortgangsrapportage

Notitie ten aanzien van de discussie over Identificatie & Registratie (I&R)

De SRP heeft een onderzoek laten verrichten naar de noodzaak en haalbaarheid van een I&R systeem in de paardenhouderij. In de extra vergadering van 13 juli j.l. heeft dit college besloten om een aantal deelfacetten met betrekking tot dit onderwerp nader te onderzoeken. Onderstaande notitie resulteert uit overleg tussen SRP en een aantal betrokken portefeuillehouders, waaronder LNV en het PVE.

1. De doelstellingen van een mogelijke registratie van paarden en eigenaren/houders zijn:
 - a. Een actuele database als ziekte-uitbraken overheidsmaatregelen noodzakelijk maken.
 - b. Een professionalisering van de sector en een inhaalslag ten aanzien van andere sectoren die reeds zijn voorgegaan.
 - c. Een mogelijkheid tot het monitoren van trends in de sector (aantallen paarden, ponies, ezels, groei of afname, etc.).
2. Bestaande gemandateerde organisaties (bijv. stamboeken, sport), binnen het kader van de nationale PVE verordening gemandateerde organisaties, registreren paard- en aanvrager gegevens op het moment van paspoortuitgifte. Aan het PVE worden gegevens (microchip, aanvrager) doorgegeven en in een database opgeslagen; er is terugkoppeling vanuit het PVE naar GOs als aangemelde data en uitgegeven chips niet parallel lopen. De PVE database zou mogelijkerwijs kunnen worden opgewaardeerd (afmeldingen, geboortedatum, im- en export), maar dit geeft nog geen meerwaarde in geval van ziekte management of ten behoeve van professionalisering.
3. Mutaties tav eigenaar/houder worden momenteel niet structureel door GOs opgeslagen; er is dus meestal geen actueel bestand van eigenaars of houders. Het niveau van registratie bij de GOs is onderling zeer verschillend. In de sport worden paard, ruiter en eigenaar data gecontroleerd tijdens concoursen en is daar minder 'vervuiling' op registratie niveau.
4. Afmelden van paarden (slacht, export, destructie) gebeurt op dit moment nog niet structureel. Bij slachten in de EU moeten paspoorten en chips worden teruggemeld, bij Rendac (destructie) is dit nog niet geregeld. VWA is maar partieel op de hoogte van exporten, aangezien tijdelijke exporten (concoursen, shows) normaliter niet worden aangemeld (ook Benelux paarden reizen rond zonder certificaat). PVE verwacht dat de afmelding-kant zal verbeteren in de toekomst.
5. Een I&R systeem zou bij voorkeur in eigen beheer van de SRP moeten worden ontwikkeld, op basis van actuele gegevens afkomstig van GOs. Uitstel tot een ziekte-uitbraak optreedt betekent dat het PVE of Dienst Regelingen een I&R systeem organiseert. LNV wil momenteel geen boven-europese wetgeving en ziet daarnaast een duidelijk verschil tussen I&R tav ziekte-uitbraken (een

publieke taak) versus I&R tbv professionalisering/heffingen in de sector (voor een privaatrechtelijk doel).

6. Het in beeld brengen van de niet-georganiseerden (paardenhouders die niet via een stamboek of sportorganisatie geregistreerd zijn) vereist een verplichting vanuit de overheid, waarbij de uitvoering normaliter bij het PVE of DR wordt gelegd. Als LNV-PVE geen verplichting kan of wil, moet een andere wijze worden gevonden om de niet-georganiseerden in het systeem te krijgen, aangezien het niet meewerken van deze groep het draagvlak t.a.v. I&R bij de georganiseerden kan ondermijnen. Het kan niet zo zijn dat alleen de georganiseerden meewerken aan een I&R systeem, terwijl de niet-georganiseerden volledig buiten beeld blijven.
7. Het Fokkerijbesluit geeft richtlijnen over stamboekfunctioneren, waaronder een administratieverplichting. Het Besluit geeft alleen aan dat er een administratie moet worden bijgehouden; in welke vorm zulks geschiedt wordt niet voorgeschreven. Het is dan ook niet mogelijk om de Commissie Erkenning en Toezicht op stamboeken in te zetten om een harmonisatie tussen stamboekregistratie te reguleren.
8. Het verdient de voorkeur bestaande GOs het beheer van een eigenaren/houder registratie te laten uitvoeren (aansluiting bij bestaande systematiek), en vanuit hun meldpunten data door te sluisen naar een centrale database en het LNV. Dit vereist wel een vergroting van transparantie en coöperatie tussen de GOs. Ideaal zou zijn als alle GOs dezelfde basis-software zouden gaan gebruiken, met aanvullingen op maat per stamboek. Dit zou de efficiency vergroten en mogelijk kostenbesparingen opleveren.
9. Software: De software van KFPS, KWPN, Shetlanders en KNVTH komen min of meer uit dezelfde bron. De Shetlanders gebruiken de meest recente software versie; het zou zeer efficiënt zijn als alle stamboeken vergelijkbare programmatuur gebruikten; dit zou data transport vereenvoudigen en de kleinere GOs kunnen laten meeliften in het automatiseringsproces. Een stapsgewijs harmonisatie proces lijkt de aangewezen route. Overigens dienen ook de software-pakketten uit de sport in dit licht te worden bekeken. Vraag is welk orgaan het softwarepakket zou moeten beheren, of dat dit outsourced zou moeten worden.
10. De mening van de Minister betreffende het I&R vraagstuk is nog niet bekend. Het is mogelijk dat vanuit de 2^e kamer wordt aangedrongen op een verplichte registratie. Wat betreft kosten, lijkt het of I&R vanuit de sector veel goedkoper zou kunnen dan wanneer geregeld via de overheid. Tijdens een ziekte uitbraak zou het (nog) niet deelnemen in een DGF (Diergezondheidsfonds) van de paardensector overigens tot grote financiële problemen kunnen leiden.

11. Samenvatting:

- a. Het aanleveren van actuele eigenaar- of houderdata door stamboeken of vanuit de sport is van belang voor de opzet van een registratiesysteem ten behoeve van maatregelen na een ziekte uitbraak.
- b. Het lijkt niet mogelijk om de PVE database tot dit niveau op te waarderen, met name omdat het zwaartepunt hier ligt op het correct toekennen van paspoort of chip. Zijn deze correct dan is er weinig belang bij het actueel houden van opvolgende eigenaars of houders.
- c. Ten behoeve van een mogelijke harmonisatie zou er consensus moeten zijn over het beheer van een basis software pakket. Voor een harmonisatie van de stamboek database structuur is de hulp van de grote stamboeken onontbeerlijk (KWPN, KFPS, Shetlanders, KNVTH).
- d. Het heffingen concept dient separaat te worden besproken (bijv. de voerheffing door een convenant in de sector).
- e. Hoe komen de niet-georganiseerden budgettair in beeld, via een verplichting of misschien door extra diensten aan te bieden?
- f. Een centrale database opent mogelijkheden tot sponsoring via adverteerders (assurantiën, farmaceutische industrie, ruitersport, Rabo).
- g. Indien de Minister van LNV besluit tot een verplichte eigenaren/houder registratie dan is het van belang om invloed te hebben op de wijze van uitvoering en de kosten.

Het is essentieel dat de SRP op korte termijn, vòòr medio december, de relevante aanbevelingen met LNV kan delen, zodat de Minister de meningen uit de sector in haar evaluatie mee kan nemen.

De mening van de Sectorraad Paarden:

De SRP is van mening dat een I&R systeem in de paardenhouderij tot stand moet komen om de volgende redenen:

1. Om effectieve maatregelen, zowel preventief als na ziekte-uitbraken mogelijk te maken
2. Om een professionalisering in de sector te bewerkstelligen
3. Om trends te kunnen meten welke een actueel inzicht geven in de sector

De SRP opteert voor een verplichte registratie vanuit de overheid, die door de sector in eigen beheer kan worden uitgevoerd. Een harmonisatie tussen stamboekorganisaties en de sport is hierbij essentieel. Deze aanpak garandeert een systeem wat zoveel mogelijk aansluit bij de behoefte in de sector, alsmede een beheersing van het kostenaspect. Op dit moment past dit model (nog) niet in het beleid zoals dat vanuit LNV wordt uitgevoerd.

Richtlijnen voor het Welzijn van Paarden

1. Inleiding

Bijlage 4, Voortgangsrapportage

Aanleiding van het Plan van Aanpak Welzijn en deze richtlijnen

De minister van LNV heeft naar aanleiding van de nota Dierenwelzijn uit 2007 de sector Paardenhouderij gevraagd om met een Plan van Aanpak Welzijn te komen. De Sectorraad Paarden (SRP) heeft dit opgepakt en een PvA Welzijn, alsmede een Voortgangsrapportage aan de minister aangeboden. Het PvA is een nadere onderbouwing en verantwoording van deze richtlijnen.

De SRP vertegenwoordigt de georganiseerde paardenhouderij. De niet-georganiseerde paardenhouderij is moeilijker te informeren. De SRP vraagt de minister ondersteuning om ook deze groep te bereiken, wat in het onderzoek Passie voor Paarden is gebeurd; dit is ook van belang in de discussie over een Identificatie & Registratie systeem voor paarden (I&R). Onderstaande richtlijnen zijn overgenomen en/of vertaald uit een aantal bestaande publicaties.

Welzijn

Om eenduidig het begrip welzijn te interpreteren is aan de hand van de vijf vrijheden van Brambell de werkdefinitie voor welzijn gedefinieerd als:

Welzijn is een mentale toestand van welbevinden, dat ontstaat als het dier in voldoende mate in zijn natuurlijke behoeften kan voorzien en waarbij het dier vrij is van pijn en andere ongemakken.

De SRP:

- ◇ wil, ondanks het feit dat er géén Europese regelgeving of richtlijnen bestaan op het gebied van welzijn bij paarden, nu al een aantal verbeteringen gaan realiseren;
- ◇ wil dat paardenhouders met zorg omgaan met paarden en hierop aanspreekbaar zijn;
- ◇ wil dat paardenhouders een manier van management bezigen, waarbij de paarden natuurlijk gedrag kunnen tonen en ingrepen aan het dier niet nodig zijn conform het Ingrepenbesluit;
- ◇ streeft ernaar dat Nederland internationaal op paardengebied toonaangevend is op het gebied van dierenwelzijn en dat blijft;
- ◇ wil tijdig invulling geven aan nieuwe ontwikkelingen, rekening houdend met de overgangstermijnen van Europese regelgeving;
- ◇ wil evenwicht tussen enerzijds de maatschappelijke zorg en anderzijds de praktische ervaringen van de paardenhouders en de mensen die met paarden werken;
- ◇ wil voortvarend verder werken aan nieuwe concepten, die het mogelijk maken dat houders van paarden en mensen die met paarden werken, dierenwelzijn uitdragen in hun handelskenmerk;
- ◇ verlangt van alle bij de SRP aangesloten organisaties dat ze in 2009 een beleidsnota Welzijn Paard hebben en daarnaar handelen.

De SRP distantieert zich van:

- ◇ het gebruik van ongeoorloofde middelen door paardenhouders en eigenaren;
- ◇ verwaarlozing van paarden;
- ◇ het couperen van paardenstaarten en branden;
- ◇ het verbieden van paardenmarkten.

Nationaal Hippisch Kenniscentrum (NHK)

In de paardenhouderij is kennis in overvloed aanwezig; deze is echter zeer versnipperd. De SRP is zich zeer bewust van de noodzaak van het bundelen van kennis en heeft hiervoor het NHK opgezet. Dit NHK is een onafhankelijk orgaan met als doel het stimuleren en coördineren van innovatie en kennisontwikkeling in de sector en het toegankelijk maken van beschikbare kennis en informatie.

Het "Plan van Aanpak Verbeteren Welzijn in de sector Paardenhouderij".

In het PvA worden aandachtspunten, verbeteringen, actoren en termijnen voor welzijnsaspecten in de sector Paardenhouderij" samengevat. Hierna volgt het "Plan van Aanpak Welzijn, toelichting" waarin een onderbouwing wordt gegeven van de gekozen aandachtspunten. In deze toelichting komen ook aandachtspunten aan bod die op langere termijn opgenomen gaan worden, zoals onderzoek. Daarnaast is over de hele breedte van de sector over alle onderwerpen voorlichting nodig. Deze aandachtspunten zijn ook grotendeels terug te vinden in de toelichting, omdat ze op middellange termijn (2010-2011) worden verbeterd.

De onderwerpen van het PvA Welzijn zijn de volgende:

- Huisvesting
- Voeding
- Training en hulpmiddelen
- Transport
- Fokkerij
- Paraveterinair en complementaire beroepen

Naast het PvA Welzijn en de Voortgangsrapportage is gebleken dat er behoefte is aan een praktisch document met richtlijnen over een aantal welzijnsaspecten in de paardenhouderij, dat ook in politieke discussies kan worden gebruikt. Deze aanbevelingen zijn samengevat in onderstaand rapport.

Welzijns concept Paard

De vijf vrijheden die in het algemeen worden gebruikt om het welzijnsconcept op bedrijfs- en dierniveau aan te geven zijn de volgende:

1. Geen dorst, honger en ondervoeding
2. Geen ongemak voor het dier
3. Geen pijn, verwondingen of ziekte
4. Een normaal en natuurlijk gedrag
5. Geen angst voor het dier

Voor wat betreft het paard kunnen deze vijf basisregels als volgt worden vertaald:

1. Voldoende vers water en een goed voerschema om gezond te blijven
2. Een veilig en schoon onderdak, geen stress of angst
3. Geen abnormaal gedrag, verwonding, ziekte of parasitaire infecties
4. Voldoende beweging en een natuurlijk gedrag
5. Voldoende sociaal contact met andere paarden

De verantwoordelijkheid voor eigenaar of houder

Een (toekomstig) eigenaar of houder van een paard dient:

1. Een basale hoeveelheid paardenkennis hebben, en toegang hebben tot voldoende kennis wat betreft paard- en stalmanagement
2. Een budget beschikbaar te hebben wat het mogelijk maakt een paard te onderhouden zonder dat welzijnsproblemen optreden

Dit houdt onder andere in:

1. Het kopen van een paard wat bij u past en het vinden van stalling
2. Minimaal een klinische aankoopkeuring door een dierenarts
3. Een goede stal en voldoende weidegang
4. Het gezond voeren van het paard
5. Een regelmatige hoef- en gebitsverzorging

6. Bekijk en film paarden alvorens tot aankoop over te gaan
7. Jaarlijkse vaccinatie tegen griep
8. Voldoende boxvloer bedekking
9. Een financiële reserve als het paard veterinaire verzorging nodig heeft
10. Eventueel een verzekering (tenminste WA)
11. Zaken zoals halters, borstels, hoefkrabbers
12. Eventueel een schuilgelegenheid buiten
13. Een veilige afrastering van het land (geen prikkeldraad)
14. Een goede oudedagsvoorziening voor het paard als de carrière voorbij is.

Andere aandachtspunten:

1. Een dagelijkse poetsbeurt geeft een goede controle van het paard, stimuleert de huidfunctie en geeft een betere band tussen paard en houder.
2. De box dagelijks wordt uitgemest (ook voor weiland is dit heel goed)
3. Het paard voldoende beweging heeft

Huisvesting:

Een goede stalling geeft bescherming tegen slechte weersomstandigheden in de winter, en tegen hoge temperaturen in de zomer. Stalling geeft ook bescherming tegen insecten die het paard hinderen of ziekten kunnen overbrengen. In het land kunnen bomen, heggen of schuilgelegenheden hierbij helpen. Goede huisvesting is essentieel voor een goede conditie van het paard, wat weer van groot belang is voor de weerstand tegen ziekten

Indien u paardedekens gebruikt als het koud is, zorg dan dat ze goed passen en goed zijn vastgemaakt. Losrakende dekens kunnen een paard in paniek brengen en zo tot ongelukken leiden. Laat dekens niet voortdurend op het paard zonder regelmatig eronder te inspecteren. Het is duidelijk dat hele jonge of juist oudere paarden wat meer aandacht nodig hebben bij extreme weersomstandigheden.

De stal:

De stal moet zo zijn gebouwd dat het welzijn niet in gevaar komt. Dit betekent een schone, droge stal met een goed ventilatie, geen uitstekende scherpe delen in de box, geen elektrische risicopunten op paardhoogte en een betrouwbare sluiting van de boxdeur. Paarden hebben een ruime stal nodig en moeten kunnen gaan liggen. In afwachting van meer onderzoek is het advies wat betreft de afmetingen 2x de schofthoogte in het kwadraat. De stal moet hoog genoeg zijn om het paard vrije beweging van hoofd en hals te geven. De boxvloer is niet glad, droog en goed schoon te maken. De bodembedekking kan variëren, maar dient schoon en droog te zijn. De beste manier om een paard te stallen is in een individuele box, maar met zicht en contact naar andere paarden toe.

Groepshuisvesting is bij paarden goed mogelijk, met name voor jonge paarden of fokmerries die in tijdens weidegang al een groepsstructuur hebben ontwikkeld. De sociale rangorde kan bij nieuwe paarden in de groep wordt gewijzigd, wat tot tijdelijke onrust kan leiden. Soms helpt het om een nieuw paard even afzonderlijk maar binnen zicht van de groep te houden om de introductie makkelijker te maken. Paarden die niet voldoende bij het voer kunnen komen of te agressieve paarden kunnen beter uit de groep worden gehaald. Het hebben van ijzers achter wordt bij groepshuisvesting afgeraden.

Looppaden in de stal moeten vrij worden gehouden, zodat paarden erdoorheen kunnen worden geleid zonder tegen hoeken of deuren aan te botsen. Een paard wat achter u aan loopt snijdt de bocht af, wat in een nauwe hoek tot ongelukken kan leiden.

De ventilatie moet voldoende zijn om de lucht vers en droog te houden, terwijl het door de paarden geproduceerde vocht en ammoniak voldoende wordt afgevoerd. Vaak is een ventilatie gebaseerd op luchtinlaten en uitstroom openingen voldoende voor luchtverversing zonder tocht; een halfopen deur als enige ventilatie opening is niet voldoende. Overigens, een deur in de stal moet minimaal 1.30 mtr breed en 2.20 mtr hoog zijn.

Er moet voldoende licht zijn om de paarden goed te kunnen zien; natuurlijk licht is altijd te prefereren. Eventuele lichtpunten moeten buiten bereik van de paarden geplaatst zijn. TL licht houdt de wintervacht wat tegen en is goed voor de vruchtbaarheid van merries.

Goed boxstrooisel is nodig voor warmte en bescherming tijdens opstaan en gaan liggen, en uiteraard als opvang voor urine en faeces. De bedekking moet een effectieve drainage hebben, de ammonia vasthouden en de lucht stofvrij houden. Welke vorm van bedekking ook wordt gebruikt, de vuile plekken moeten zeer regelmatig worden verwijderd en er moet voldoende bodembedekking zijn.

Stalondeugden zijn niet besmettelijk: het zijn symptomen van welzijnsproblemen, bijvoorbeeld een verkeerde huisvesting of een gebrek aan beweging.

Brand: de staleigenaar moet een plan hebben, indien een brand een plotselinge evacuatie van paarden noodzakelijk maakt.

De voeding:

Het paard is van nature een grazer, die per dag vele uren doorbrengt met lopen en kleine beetjes ruwvoer op te nemen. Daar is het spijsverteringssysteem van een paard op afgesteld. Dit betekent, dat de manier waarop paarden worden gehouden, in overeenstemming moet zijn met de physiologie van de vertering. Beweging en ruwvoeropname zijn essentieel.

Ruwvoer (gras, hooi, voordroogkuil) vult 60% van het rantsoen en is erg belangrijk voor het paard en een gezonde darmfunctie. Stoffig hooi kan geweekt worden (15 min), en voordroogkuil moet worden bekenen op schimmelvorming.

Een dopje olie door het krachtvoer houdt de vacht mooi en geeft het paard extra energie, met name voor langdurige inspanning.

Paarden op een goed rantsoen van ruw- en krachtvoer hebben in principe geen voedings supplementen nodig.

Het is beter een paard eerst ruwvoer te geven, en daarna pas krachtvoer; dit is goed voor de vertering.

Denk aan regelmatige controle van het gebit als de ruw- of krachtvoeropname moeilijk gaat.

Training en Hulpmiddelen:

Zowel tijdens de wedstrijd als tijdens het trainen worden weleens middelen toegepast die het welzijn van het paard kunnen schaden.

Het aantal anti-doping controles moet worden verhoogd. Hiervoor is financiële steun van de overheid onontbeerlijk.

Voordat sportpaarden behandeld worden met medicatie, dient overleg met de dierenarts plaats te vinden voor wat betreft het risico als het paard getest wordt.

Het toepassen van hulpdwangmiddelen tijdens training of opwarming dient zo voorzichtig mogelijk te worden gebruikt en wordt gecontroleerd tijdens hippische evenementen.

Transport:

Een periodieke controle van de paardentrailer is erg belangrijk. De SRP heeft van de overheid geëist dat dit zo spoedig mogelijk wordt gereguleerd.

Tijdens evenementen waar paarden bij elkaar worden gebracht dienen boxen beschikbaar te zijn met strooisel, waar paarden kunnen urineren en defaeceren. Deze ruimten moeten meermalen daags worden schoongemaakt, met name als meerdere paarden van zulke ruimten gebruik maken.

Waar paarden bij elkaar worden gebracht (bijv. hippische evenementen, paardenmarkten), dient controle plaats te vinden om het overbrengen van infectieuze aandoeningen uit te sluiten.

Fokkerij:

De SRP is van mening dat paarden met gecoupeerde staarten niet meer op hippische evenementen moeten worden toegelaten.

Aanlegtesten: stamboeken dienen te reguleren dat jonge paarden in aanlegtesten (en tijdens de voorbereiding daarvoor) een minimum leeftijd moeten hebben om ene overbelasting van het jonge paard te voorkomen..

Spenen: Veulens kunnen worden gespeend vanaf een leeftijd van vier maanden. Het spenen verloopt het makkelijkst als dat in groepsverband gebeurt.

Stamboeken moeten wetenschappelijke modellen gebruiken om het percentage inteelt per generatie zo laag mogelijk te houden en naar de leden toe een registratie van erfelijke problemen beschikbaar hebben.

Voor een I&R systeem dienen de bestaande registratie systemen bij stamboeken te worden opgewaardeerd tot in elk geval een actuele registratie van eigenaren. Stamboeken zouden hierbij kunnen helpen door een vergelijkbare software te gebruiken.

Paraveterinaire beroepen:

Een regelmatig verzorging van hoeven en gebit is van groot belang voor het welzijn van het paard. De SRP probeert, samen met de overheid, deze zogenaamde paraveterinaire beroepen te erkennen, zodat de paardenhouder door de overheid erkende hoefsmeden en gebitsverzorgers kan gebruiken.

Identificatie:

Alle paarden moeten momenteel voorzien zijn van een microchip en paspoort. Geef wijzigingen in paard- of eigenaargegevens altijd door aan de uitgevende instantie. Het paspoort moet een sectie over behandelingen hebben, waarin de verschillende medicaties die het paard krijgt worden opgeschreven. Tevens moet in het paspoort worden aangegeven of het paard eventueel naar de slacht gaat of juist niet. Dit heeft consequenties voor de medicijnen die kunnen worden gebruikt.

Omgang en Verzorging:

Paarden moeten altijd met kalmte en rust worden benaderd. Houdt voor ogen dat het paard een vluchtdier is, wat heftig kan reageren op onverwachte situaties. De meeste ongelukken gebeuren niet tijdens het rijden, maar vooral tijdens de omgang met het paard. Het aandoen van een halter, het leiden van een paard en ook het opnemen van een been dient altijd kalm te gebeuren; tevens dienen hulpmiddelen snel losgemaakt te kunnen worden als het onverwacht nodig is. Met name bij paarden die nog niet zadelmak zijn, moet men alert zijn om niet in de verdrukking te kunnen komen als het dier schrikt. Het vastzetten van een paard (in een stand of aan een ring in de muur) moet altijd zo gebeuren, dat de knoop in één beweging kan worden losgetrokken, zonder dat vingers of handen in het touw bekneld kunnen raken.

Weilanden:

Wissel regelmatig van weiland, en probeer niet teveel paarden in één stuk land te plaatsen. Het land moet regenwater goed afvoeren; sloten dienen dan ook regelmatig schoongemaakt te worden. Plaatsen waar mest is blijven liggen leiden tot lang gras wat niet wordt gegeten; dit kan het beste worden weggemaaid. Onkruid bestrijding, met name van giftige planten zoals Jakobskruid (giftig voor paarden), dient plaats te vinden. Draag hierbij handschoenen omdat planten ook giftig voor de mens kunnen zijn. Het is goed om mest uit het land te verwijderen; dit komt de graskwaliteit ten goede.

Een voorportaal in het land helpt om rustig het halster af te nemen, zonder dat andere paarden in de weg lopen.

Afrastering van paardenland moet veilig, sterk, goed zichtbaar en 1.20-1.50 mtr hoog zijn. De afrastering moet in goede staat zijn. Prikkelraad en glad metaalraad zou om paardenweiden niet meer moeten worden gebruikt (vanwege de verwondingen die het kan veroorzaken); breed bruin of groen schrikband onder elektrische spanning heeft de voorkeur.

Bijvoeren: Als het gras niet meer voldoende in kwantiteit of kwaliteit is, dienen de paarden te worden bijgevoerd.

Management:

Houders of eigenaars moeten goed in staat zijn om waar te nemen of een paard niet in orde is; hiervoor is een regelmatige inspectie van het paard heel belangrijk. Indien in twijfel, raadpleeg een dierenarts. Het is nuttig om papieren zoals het paspoort of een logboek van behandelingen bij de hand te hebben.

Paarden hebben dagelijks beweging nodig. Het langdurig opstallen zonder beweging is niet acceptabel. Indien er geen tijd voor rijden is, kan het paard best aan de hand meegenomen worden naar een mogelijkheid tot grazen; dit geeft beweging en ruwvoeropname. Ook hebben paarden vers water nodig, in een hoeveelheid van 20-50 liter per dag.

Raadpleeg uw dierenarts in ieder geval bij:

- Koliek verschijnselen
- Verwondingen over het lichaam of bij de ogen
- Een merrie waarbij de bevalling meer dan 30 minuten niet vordert
- Paarden die niet overeind kunnen komen of vastliggen
- Paarden die niet willen bewegen
- Ernstige diarree
- Paarden die heel lang of excessief zweten
- Paarden met koorts, lusteloosheid, of een slechte eetlust
- Paarden met ademhalings problemen
- Kreupelheid
- Het ontwormen kunt u het beste met uw dierenarts overleggen; dit geldt ook als uw paard parasieten of vreemde plekken op de huid heeft

- Vaccinaties (voor griep, tetanus, herpes, of EVA) dient u ook met uw dierenarts te overleggen.
- Raadpleeg uw dierenarts ook bij het verwerpen van één of meerdere fokmerries.

Hoefsmid: Laat de hoefsmid elke 2 maanden komen. Als het niet nodig is, gebruik dan geen hoefbeslag. Vet de hoef niet voortdurend in: dit geeft uitdroging.

Gebit: Laat het gebit eens per jaar controleren door een dierenarts of paardentandarts. Als de opname van ruw- of krachtvoer moeilijk gaat, kan dat heel goed aan een gebitsprobleem liggen.

Aan: Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

**Betreft: Aanbieden Voortgangsrapportage Welzijn Paardenhouderij
van de Sectorraad Paarden**

Tilburg, 26 januari 2010

Geachte mevrouw Verburg, beste Gerda,

Hierbij bieden wij u graag de Voortgangsrapportage Welzijn van de Sectorraad Paarden aan. Het rapport geeft een helder overzicht van wat er in de sector in 2009 aan voortgang is geboekt op het gebied van paardenwelzijn.

U vindt bij de rapportage een viertal bijlagen als referentie en ondersteuning: (i) een overzicht van welzijnsnotities in de regelgeving van stamboeken, (ii) een overzicht van de publiciteit gericht op welzijn, verschenen in 2009, (iii) de huidige stand van zaken aangaande I&R bij het paard en (iv) een aantal 'statements' die het welzijn van het paard op korte termijn al kunnen bevorderen, terwijl veel toegepast onderzoek nog niet compleet is. Het behoeft geen betoog dat, indien nodig, ten aanzien van deze onderwerpen meer gedetailleerde dossiers beschikbaar zijn.

Wij willen u graag erop attenderen dat in de rapportage een aantal onderwerpen zijn genoemd, waarbij actie van LNV naar onze mening essentieel is:

- (i) het attenderen van natuurbeschermings-organisaties op het niet meer plaatsen van prikkeldraad als afrastering van land waar paarden lopen,
- (ii) het assisteren met de opbouw van een sociale controle t.a.v. Jakobskruiskruid,
- (iii) het ondersteunen (via LNV of VWS) van meer intensieve anti-doping controles,
- (iv) het periodiek controleren van paardentrailers,
- (v) het zo snel mogelijk vaststellen van een nieuw fokkerijbesluit, samen met PVE en de SRP,
- (vi) het constructief meedenken aan de opzet van een I&R systeem voor het paard, waarin opgenomen de regie van de SRP als sectorvertegenwoordigend platform.

Daarnaast verwacht de SRP een actieve en faciliterende rol van het ministerie op het gebied van de erkenning van hoefsmeden en gebitsverzorgers voor paarden.

Over dit dossier is intensief contact geweest met medewerkers van uw ministerie, waarvoor we zeer erkentelijk zijn. Indien u aanvullende informatie nodig heeft, zal de SRP de voortgangsrapportage graag verder toelichten.

Met belangstelling wachten wij op uw reactie,
met vriendelijke groet,

Johan Lokhorst
Voorzitter Sectorraad Paarden
Spoorlaan 350
5000 MA Tilburg
nelleke.krol@zlto.nl

Voortgangsrapportage Welzijn van de Sectorraad Paarden

Het Plan van Aanpak Welzijn voor de Paardenhouderij is in 2008 aangeboden aan de minister van LNV. Per 1 augustus 2009 is aan LNV een Uitvoeringsagenda aangeboden, waarin concrete welzijns streefdoelen en uitvoeringstrajecten zijn opgenomen. Deze agenda dient als basis om binnen de sector de voortgang van het Plan van Aanpak Welzijn te monitoren en om LNV te informeren over de ontwikkelingen op het gebied van Welzijn en Gezondheid. Jaarlijks wordt een voortgangsrapportage aan LNV verstrekt, die LNV desgewenst ook aan de Tweede Kamer ter beschikking kan stellen.

Om een zo groot mogelijke transparantie en draagvlak binnen de sector te bereiken is de Dierenbescherming een gesprekspartner bij de uitvoering van het Plan van Aanpak Welzijn, evenals andere organisaties zoals het LICG, Levende Have, Vereniging Eigen Paard, etc. Contacten met deze laatstgenoemde organisaties zijn opgestart samen met het Nederlands Hippisch kenniscentrum (NHK).

Relevante Research Projecten: vier belangrijke projecten voor de sector zijn inmiddels onderweg:

- a. Project Welzijnsmonitoring (gestart in 2009, wordt beëindigd in 2010): Het project Welzijnsmonitoring is een samenwerking van LNV, FNHO, LTO en KNHS. WUR-ASG is de onderzoeksinstantie. Het project zal een aantal objectieve parameters vaststellen (dier- en omgevingsparameters), om op verschillende bedrijfstypen het welzijn van paarden te meten; dit is extreem belangrijk, omdat welzijnsdiscussies over paarden momenteel vaak nog gebaseerd zijn op subjectieve meningen in plaats van wetenschappelijke data. De Universiteit Utrecht en Dierenbescherming zijn nauw betrokken als participanten van de stuurgroep voor dit project. LNV zowel als de sector zijn financieel bij dit project betrokken; de sectorbijdrage komt van de KNHS, FNHO, LTO, NHK en Dierenbescherming. Het budget van dit project is enkele malen bijgesteld. Een aantal hippische bedrijven zullen door middel van vouchers aan het onderzoek bij gaan dragen. De onderzoeksparameters zijn in 2009 op een beperkt aantal bedrijven (n = 30) bijgeslepen en worden in 2010 op een groot aantal bedrijven (n = 150) toegepast. De resultaten van het onderzoek zullen worden gebruikt om op bedrijfsniveau het welzijn te toetsen, zodat de hippische ondernemer zonodig verbeteringen kan doorvoeren. Bestaande certificerings-systemen zullen, als het project is afgerond in 2010, worden gebruikt om de naleving van welzijnsnormen op bedrijfsniveau te toetsen en garanderen.
- b. Project Dagprogramma Paard (beëindigd in 2009): Het project Dagprogramma paard is een essentieel project, omdat herhaalbare en getoetste gegevens over de 'normale' activiteiten van het paard over de dag heen ontbreken, wat een objectieve discussie over het natuurlijk gedrag bemoeilijkt. Het project Dagprogramma Paard zal kengetallen opleveren over de tijdsbesteding van onderzochte groepen paarden. Dit project is van start gegaan op maneges, pensionstallen, opfokstallen, een paardenmelkerij, africhtings- en handelsstallen (n = 30) en bij de individuele paardenhouder en wordt volledig gefinancierd door LNV. Het onderzoeksprotocol wordt momenteel aangescherpt op een beperkt aantal bedrijven; in de tweede helft van 2009 is het definitieve onderzoeksprotocol toegepast op een groot aantal hippische bedrijven uit de verschillende categorieën. De data zullen dubbel worden aangeleverd (student en paardenhouder) om een nauwkeuriger interpretatie van de resultaten mogelijk te maken. Het onderzoek wordt uitgevoerd door de WUR.

- c. Het project De carrière van het sportpaard (pilot studie gedaan in 2009, uitbreiding van het onderzoek gewenst): Het is tot op heden niet bekend hoe lang een gemiddeld sportpaard in Nederland meegaat en wat de redenen voor sportbeëindiging zijn. Dit project beoogt de carrière en de gezondheid van sportpaarden in kaart te brengen en met name te achterhalen waardoor de sportcarrière van paarden wordt beëindigd of soms langdurige hiaten vertoont. Een pilot study voor de loopbaan van het paard bij de RUU en KNHS is inmiddels afgerond. Deze studie heeft aangetoond, dat het op orde hebben van een actuele database bij instanties die onderzoeksgegevens aanleveren, van extreem belang is. In eerste instantie worden een aantal paarden uit één competitie cohort (2004: aangeleverd door KNHS) onderzocht wat betreft hun prestaties in de jaren vóór het onderzoeksmoment en daarna. Periodes waarin het paard niet actief worden nader onderzocht in overleg met eigenaar/ruiter, om inzicht te krijgen in de redenen waarom paarden (tijdelijk) niet meer ingezet worden. De pilot studie heeft uitgewezen, dat het locomotie apparaat bij sportpaarden frequent de carrière-begrenzende factor is, maar dat lang niet altijd veterinaire redenen ten grondslag liggen aan carrière beëindiging. Een grootschaliger onderzoek is nodig om de carrière van het sportpaard volledig en transparant in kaart te brengen.
- d. Het project Handboek Huisvesting (geplanned voor 2010): Voor het ontwerp van stallen, waarin welzijnsaspecten meteen zijn opgenomen, dient goed advies beschikbaar te zijn. Dit naslagwerk moet een nieuwe versie worden van een eerdere uitgave. De verantwoordelijkheid voor een nieuwe uitgave van dit boekwerk is een gezamenlijk project van FNHO, LTO en KNHS, waarbij ook het recent opgerichte Nationaal Hippisch Kenniscentrum wordt betrokken. Aan dit project wordt in 2010 begonnen en het is de bedoeling dat de eerste resultaten van het project welzijnsmonitoring in het handboek verwerkt kunnen worden. Voor de financiering van het project (2010) zal ook een bijdrage aan LNV worden gevraagd.

Het Plan van Aanpak Welzijn geeft concrete aanbevelingen en streefdata zoals vermeld in de uitvoeringsagenda om het welzijn in de paardenhouderij te verbeteren. In dit rapport worden de verschillende onderdelen van het Plan van Aanpak Welzijn geactualiseerd, zodat duidelijk wordt in welke mate er vooruitgang is geboekt. Een aantal welzijnsrichtlijnen zijn als bijlage 4 toegevoegd; deze moeten worden gezien tegen de achtergrond dat er nog veel lopend relevant onderzoek is, wat in een later stadium in de richtlijnen kan worden meegenomen.

1. Draagvlak en Bewustwording:

In het afgelopen jaar hebben de portefeuillehouders van de SRP op vele niveaus verkondigd dat verbetering van welzijn een integraal onderdeel van het beleid in de paardenhouderij is. Dit is gedaan tijdens ledenbijeenkomsten, tijdens vergaderingen met hippische organisaties en via verschillende media (websites, tijdschriften, persberichten). Het resultaat hiervan is dat welzijn in alle hippische bladen een frequent terugkerend onderwerp is geworden. Ook in vragen die aan branche-organisaties onder auspiciën van de SRP gesteld worden, is het welzijn van het paard nu een vast gegeven. De SRP heeft door middel van literatuuronderzoek een overzicht opgesteld van de publiciteit die het paardenwelzijn sinds het PvA Welzijn heeft gekregen. Dit overzicht is bijgevoegd (zie bijlage 2). Een studiedag gericht op het onderzoek 'Passie voor Paarden' heeft opgeleverd dat het internet, de veterinaire en hoefsmid alsmede de manegehouder erg belangrijke communicatiekanalen zijn; hier zal in het vervolgtraject rekening mee worden gehouden. Het NHK bouwt momenteel een website en de bestaande website van de SRP krijgt thans een upgrade.

2. Huisvesting:

- a. Sociaal contact: De sector is aanspreekbaar voor het veiligstellen van sociaal contact tussen paarden wat betreft inrichting van bestaande stallen en stalnieuwbouw; uiteraard blijft de paardenhouder zelf verantwoordelijk voor de individuele verzorging. Een gecompliceerd onderwerp, aangezien het begrip sociaal contact bij het paard (nog) niet gedefinieerd is; het streefdoel is dat paarden niet als solitaire dieren moeten worden gehouden. Meer gedetailleerde parameters die benodigd zijn om tot advisering van staldesign in relatie tot sociaal contact te komen worden reeds onderzocht in het project welzijnsmonitoring. Er is momenteel al een duidelijke bewustwording in de sector waar te nemen; bij ondernemers-organisaties zoals FNHO en LTO neemt het aantal vragen over stallenbouw in relatie tot sociaal contact snel toe. Dit zal enorm groeien als de research resultaten meer concreet aangeven waar welzijns-verbeteringen in de huisvesting kunnen worden gemaakt.
- b. Ontwikkeling van parameters voor huisvesting: Dit WUR onderzoek heeft nog een jaar te gaan. In 2010 worden de parameters gebruikt op een 150-tal bedrijven uit de verschillende hippische categorieën (zie ook Research a hierboven).
- c. Monitoring van welzijn op bedrijfsniveau: Zodra het project welzijnsmonitoring meetbare parameters heeft opgeleverd, zal een planning worden gemaakt om op bedrijven via de FNHO tot actuele metingen en certificatie te komen. Hiertoe zullen bestaande certificerings-systemen (FNRS, veiligheid) worden gebruikt, waarin de welzijnsparameters kunnen worden ingebouwd.
- d. Handboek Huisvesting: Dit handboek wordt herschreven zodra het project welzijnsmonitoring zijn voltooiing nadert, waardoor de resultaten in de nieuwe uitgave kunnen worden verwerkt. Een begin wordt gemaakt in 2010 (zie ook Research d). De KNHS heeft in 2009 een boek en bijbehorende cursus over welzijn gepubliceerd, waarin een hoofdstuk is gewijd aan huisvesting en welzijnsaspecten.
- e. Schuilgelegenheden: Een samenwerking tussen SRP en de VNG is gestart om een standaardisatie aan te brengen in de gemeentelijke behandeling van bouwaanvragen uit de sector. Een handreiking Ruimtelijke Ordening (RO) is door de sector geproduceerd en dient als leidraad om gemeentebesturen verder te informeren over RO aspecten van de paardenhouderij. Bijeenkomsten om groepen ambtenaren bij te praten over de huidige ontwikkelingen zijn op VNG- en regionaal LTO-niveau gehouden. Deze discussie heeft twee aspecten: enerzijds moeten schuilgelegenheden (indien ze het landschap niet ontsieren) makkelijker kunnen worden gebouwd als ze aan bepaalde voorwaarden voldoen; anderszijds zullen paardenhouders, waar het bouwen van schuilgelegenheden qua RO niet mogelijk is, dit duidelijk van gemeentewege te horen moeten krijgen.
- f. Europees Project Welzijnsmonitoring: De paardenhouderij is in een proces om aansluiting bij dit E+uropese project te krijgen te krijgen.
- g. Prikkelraad als omheining van paardenweiland moet worden uitgefaseerd, gezien de ernstige verwondingen die het aan het paard kan toebrengen; een motie dienaangaande is in de Kamer aangenomen. Dit onderwerp is genoemd in Plan van Aanpak Welzijn en is overgenomen door aangesloten organisaties. Alternatieven in de vorm van band of hekwerk zullen worden aangegeven in een continue communicatie over dit onderwerp (NHK). De discussie hierover heeft reeds tot een hoge mate van bewustwording in de sector geleid. Tot dusver is er geen actieve rol van LNV wat betreft het uitfaseren van prikkeldraad geweest. Met de Dierenbescherming is er contact over de uitfasering. Voor een positie van

sportorganisaties aangaande prikkeldraad wordt verwezen naar bijlage 1. De overheid is recent gevraagd dit onderwerp te actualiseren bij natuurbeschermingsorganisaties, waar het vernieuwen van omheiningen of afrasteringen vaak gesegmenteerd wordt opgepakt en een centrale regie dienaangaande ontbreekt.

- h. Kengetallen tijdsbesteding (dagprogramma paard): Dit is een lopend project. Momenteel wordt de studie uitgevoerd op 60 bedrijven (zie ook Research b boven).
- i. Informatie voorziening: NHK: De sector heeft besloten tot de oprichting van een Nationaal Hippisch Kenniscentrum (NHK), dat een coördinerende rol in research en voorlichting moet gaan spelen, en de beschikbare kennis transparant naar de individuele paardenhouder moet vertalen. Het NHK is inmiddels opgericht en de kenniscoördinator (Drs. Fenna Westerduin) heeft haar activiteiten gestart. De adviesraden kenniscoördinatie en kennisontsluiting zijn ingevuld. De kenniscoördinator zal in nauwe samenwerking met de Sectorraad Paard en andere betrokkenen (RUU, WUR) een aanvang maken met het in kaart brengen van toegepast onderzoek en het inventariseren van bestaande opleidingsprogramma's paardenhouderij. De researchresultaten worden vertaald naar de sector. Het belang van het NHK is door LNV aangegeven en startsubsidies zijn door het ministerie verstrekt.

Aanbeveling:

1. De SRP is van mening dat, in afwachting van lopend onderzoek, momenteel de beste aanbeveling voor de stalmaat de formule $(2 \times \text{schofthoogte})^2$ is.
2. De SRP vindt dat bij vervanging van bestaande afrastering of bij het nieuw afrasteren van paardenweiland prikkeldraad niet meer mag worden gebruikt.

3. Voeding:

- a. Kennisniveau in de sector: Bij een aantal individuele paardenhouders is er te weinig kennis over voeding van paarden (met name de ratio ruw/krachtvoer) en het nut van voedingssupplementen. De physiologie van het verteringssysteem bij het paard loopt vaak niet parallel met de manier waarop paarden worden gehouden, met welzijns- of gedragsproblemen tot gevolg. Het Nederlands Hippisch Kenniscentrum (NHK) heeft een begin gemaakt met het inventariseren van beschikbare voedingskennis. Een communicatieplan wordt opgesteld hoe informatie (ook over voeding) naar de paardenhouder transparant kan worden gemaakt. Contact met producenten van voedingssupplementen moet in 2010 voor een heldere uitleg zorgen, en de potentiële klant dient beter geïnformeerd te zijn over de natuurlijke behoeften van het paard wat voeding aangaat. Veel artikelen betreffende voeding verschijnen momenteel al in de relevante vakbladen (zie ook bijlage 2).
- b. Drinkwater: Het belang van schoon, vers water voor paarden is duidelijk voor alle betrokkenen. Het Plan van Aanpak Welzijn geeft dit ook aan: sportorganisaties en stamboeken nemen het onderwerp drinkwater in hun regels op en zowel bij KNHS als NDR wordt dit reglementair verplicht gesteld gedurende hippische evenementen (zie ook bijlage 1).
- c. Voedingssupplementen: Het NHK gaat een spilfunctie vervullen in voorlichting betreffende voeding. Dit strekt zich uit tot supplementen, die vaak zonder veel inzichtelijke kennis aan paarden worden gegeven. Relevante bestaande onderzoeksresultaten worden geïnventariseerd en beschikbaar gemaakt voor de individuele paardenhouder.

- d. Jakobskruiskruid (JKK): Dit kruid kan (met name in hooi) tot ernstige vergiftiging bij paarden leiden. De minister heeft aangegeven dat dit kruid tot de inheemse planten behoort en dat dienovereenkomstig geen verboden kunnen worden uitgevaardigd. Zij zal echter met overkoepelende natuurbeheerorganisaties dit probleem nogmaals onder de aandacht brengen. Dit is wat betreft de SRP dringend nodig. De SRP verwacht een actievere rol van de minister ten aanzien van lokale en regionale overheden. JKK-zaad wordt momenteel niet meer verwerkt in bermmengsels; echter, de individuele landeigenaar blijft verantwoordelijk voor de bestrijding op zijn grond. Voor dit laatste is een sociale controle nodig, waarbij de SRP een belangrijke rol speelt middels een continue voorlichting via het NHK. Tijdens voorlichtingsbijeenkomsten vanuit de SRP wordt hier voortdurend aandacht voor gevraagd.
- e. Voorlichting over giftige planten en de paardenhouderij: Dit is opgenomen in het programma van het NHK.

Aanbeveling: De SRP is van mening dat het gebruik van Jakobskruiskruid zaad, in bermmengsels of anderszins verkrijgbare commerciële mengsels, onmiddellijk moet worden stopgezet. Particuliere paardenhouders moeten worden aangezet om hun land vrij te maken van JKK.

4. Training & Hulpmiddelen:

- a. Ongeoorloofde middelen: De sector wil dat de controle op ongeoorloofde middelen (anti-doping controle) wordt geïntensiveerd. Tegelijkertijd hebben behandelende dierenartsen behoefte aan meer informatie over de excretieprofielen van medicijnen, om paarden die behandeling nodig hebben later niet in de problemen te laten komen. De kostprijs van het testen kan niet sterk worden verminderd zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van de controle. Aan de andere kant kan een laboratorium binnen de landsgrenzen het controleproces versnellen en helpen bij het geven van informatie. Overheidssteun, zoals ook in een aantal humane sporten plaatsvindt, is hierbij essentieel. Overleg tussen sportorganisaties, LNV en VWS hebben op dit punt helaas nog niet tot resultaat geleid.
- b. Ongeoorloofde hulpmiddelen: Technieken die soms tijdens training worden toegepast om een mate van gehoorzaamheid (mentale onderworpenheid) bij het paard te verkrijgen moeten worden gecontroleerd en indien dit buitensporig gebeurt worden uitgebannen. Controles out of competition (OOC) is een belangrijke toevoeging; echter afhankelijk van een aantal randvoorwaarden: de actuele verblijfplaats van het paard, educatie van controleurs en een aanvullend budget. De actuele verblijfplaats van paarden hangt samen met een nog lopend onderzoek over een Identificatie en Registratie (I&R) systeem paard en zal op korte termijn (nog) niet beschikbaar zijn. Bestaande lijsten aangaande welzijnsnotities in de sport (NDR, KNHS) zijn als bijlage 1 aan dit rapport toegevoegd, deze hebben ook betrekking op het opleiden van officials ter controle tijdens hippische evenementen, waar met name de KNHS pro-actief in is.
- c. Loopbaan van het paard: Deze pilot studie is inmiddels afgerond (zie ook Research c) en heeft interessante resultaten opgeleverd, onder andere dat het locomotie apparaat frequent de carrière begrenzend factor is maar dat er vele andere redenen bestaan om een paard (tijdelijk) uit de sport terug te trekken.

- d. Harnachement: Sportorganisaties implementeren aanvullende regels over sporen, bidden en karwatsgebruik tijdens wedstrijden in hun regelgeving. De KNHS heeft de reglementaire verplichting om sporen te dragen in bepaalde klassen uit de regels verwijderd, de NDR heeft het gebruik van de zweep op grasbanen verboden. Activiteiten ten aanzien van het gebruik van bidden zijn door de KNHS opgestart (zie ook bijlage 1).
Er is met betrokken organisaties intensief contact over trainingsmethoden van bijv. aangespannen rijden en over leeftijdsminima van jonge paarden (zie ook bijlage 1).
- e. Hippische leertheorieën: Het Nationaal Hippisch Kenniscentrum is inmiddels bezig om contact op te nemen met ruiteropleidingsinstituten (bijv. KNHS, Deurne) voor een inventarisatie van het curriculum en voorlichtingsmateriaal. Een bijeenkomst in Barneveld (KIGO) heeft geleerd dat het hippisch onderwijs sterk gesegmenteerd en versnipperd is, terwijl het gemiddeld niveau van 'horsemanship' dalend is door een sterke instroom in de sector. Plannen over een betere harmonisatie in het onderwijs worden momenteel gemaakt.

Aanbeveling: De SRP is van mening dat anti-doping controles en controles op het gebruik van dwangmiddelen tijdens training of opwarming moeten worden geïntensiveerd, zowel tijdens concoursen als in out-of-competition situaties. Voor uitbreiding van bestaande controle programma's is financiële steun zoals ook in humane sporten wordt verkregen vanuit het ministerie van LNV of VWS noodzakelijk.

5. Transport:

- a. EU: De EU transport verordening (die het welzijn van dieren tijdens transport beschermt) is gewijzigd maar dit heeft alleen consequenties voor commerciële paardentransporteurs en het vervoer van slachtpaarden. De regels aangaande sport- en fokpaarden zijn niet gewijzigd; dit is in lijn met de nieuwe Wet Dieren, waar de sport wordt overgeheveld van een 'nee, tenzij' naar een 'ja, mits' principe. De sector werkt aan een Gids Goede Praktijken die in 2010 gereed moet zijn.
- b. Kwaliteit professioneel transport: Cursussen voor het professioneel transport voor paarden worden momenteel gegeven. Ook in de niet-commerciële sfeer worden zulke cursussen gevolgd.
- c. Paardenmarkten: Paardenmarkten zijn een mogelijkheid om een aantal minder-zichtbare kanalen in de sector transparant te maken door middel van controles. De SRP is van mening dat deze markten mogelijk moeten blijven, maar wel onder toezicht; overleg met de Dierenbescherming heeft inmiddels geleid tot overeenstemming over minimale welzijnseisen.
- d. Trailers: De SRP is van mening dat periodieke controles voor paardentrailers (APK) noodzakelijk zijn en verwacht van de minister zo spoedig mogelijk regelgeving in deze.
- e. Natuurlijk gedrag paard: Het beschikbaar maken van stalruimte tijdens hippische manifestaties is niet vanzelfsprekend. Sportorganisaties gaan reglementeren dat paarden tijdens verblijf op wedstrijden (langer dan 4 uur) een ruimte met stro ter beschikking hebben om te kunnen urineren en defaecereren. Dit wordt in 2010 opgenomen in wedstrijdreglementen (zie ook bijlage 1).

Aanbeveling:

1. *De SRP is van mening dat tijdens alle evenementen waar paarden bij elkaar worden gebracht, er stalruimte beschikbaar moet zijn waar paarden kunnen urineren en defaeceren. Deze ruimte moet meermalen daags worden voorzien van schone boxbedekking.*
2. *De SRP is van mening dat periodieke controles van paardentrailers zo spoedig mogelijk verplicht moeten worden gesteld.*

6. Fokkerij:

- a. Het couperen van staarten, brandmerken: handhaving van het verbod van couperen en branden van paarden die via het buitenland binnenkomen is nog niet afdoende geregeld. De Koepel Fokkerij is zich van dit probleem bewust en vraagt door voorlichting aandacht voor deze problematiek. De KNHS heeft deelname van paarden met gecoupeerde staarten aan evenementen verboden. De SRP is van mening dat een item als dit in de erkenningscriteria voor stamboeken moet worden opgenomen en is in overleg met LNV en het PVE betreffende een nieuwe versie van het Fokkerijbesluit.
- b. Erfelijke gebreken: Niet alle stamboeken zijn voldoende actief in het terugdringen van erfelijke gebreken. Het is essentieel dat stamboeken een fokbeleid en adequate selectie hebben en dat registratie van erfelijke gebreken wordt gedeeld met de achterban, zodat het voorkomen ervan kan worden teruggedrongen. Meldpunten voor dit soort gebreken en registratie zijn beschikbaar en worden gecoördineerd door de Koepel Fokkerij. LNV heeft desgevraagd aangegeven dat het terugdringen van erfelijke gebreken en paspoort fraude opgenomen zullen worden in de erkenningscriteria voor stamboeken; de SRP vindt dat de erkenningseisen voor stamboeken moeten worden aangescherpt en structureel tot een jaarlijkse controle van het stamboekfunctioneren moeten leiden. Ook is aangegeven dat meer praktische kennis dient te worden toegevoegd aan de Commissie Erkenning Stamboeken; dit heeft in 2009 nog niet geleid tot succesvol overleg.
- c. Aanlegtesten: De stamboeken zijn geadviseerd door de Koepel Fokkerij om de minimum leeftijd voor jonge paarden om aan aanlegtesten deel te nemen te reguleren, om overbelasting van het nog jonge paard te voorkomen. Dit is inmiddels bij veel stamboeken gereguleerd. (zie ook bijlage1).
- d. Gedrag en erfelijkheid: Een relatief jonge wetenschap, gericht op erfelijke relaties tussen de aanleg van het paard en de weerbaarheid van het dier als het gebruiksdoel in beeld komt. Het streefdoel is om het gefokte paard beter weerbaar te maken wat betreft het bestaand gebruik van het paard. Een aantal stamboeken is hierin geïnteresseerd en wordt gevraagd de onderzochte bevindingen te delen zodra dit mogelijk is; stamboeken willen dit mogelijk gebruiken als selectie criterium om de mentale weerbaarheid van het paard te verbeteren.
- e. Spenen: Het advies is dat veulens minimaal 4 maanden oud moeten zijn voordat het spenen plaatsvindt. In het kader van welzijn dient men veulens niet solitair te spenen, maar in kleine groepjes om de stress van het proces te verminderen. Voorlichtingsprogramma's via de stamboeken zijn inmiddels gestart (zie ook bijlage 1).
- f. Stamboekregels: Vanuit het Plan van Aanpak Welzijn is een Handreiking Welzijn ontwikkeld voor alle participanten in de Sectorraad Paard. Met name stamboeken, sportorganisaties en andere overkoepelende instanties dienen deze welzijnsrichtlijnen in hun voorschriften op te nemen. De richtlijn geeft ook een tijdspad voor het inbouwen

van aandachtspunten door betrokkenen. Een overzicht van de activiteiten per stamboek wat betreft opname van welzijnsaspecten in de regelgeving is als bijlage toegevoegd (zie bijlage 1).

- g. Identificatie & Registratie: De SRP is van mening dat een I&R systeem in de paardenhouderij hoogst noodzakelijk is. I&R is van groot belang bij het nemen van maatregelen na ziekte-uitbraken, voor een professionalisering in de sector, het effectueren van een inhaalslag ten opzichte van de andere sectoren, en als mogelijke financieringsoptie voor de sectororganisatie. Tussen SRP, LNV en het PVE vindt overleg plaats over de complexiteit en uitvoerbaarheid van een I&R systeem. Hierbij is de positie en bereikbaarheid van niet-georganiseerde paardenhouders een kernvraag. Ook de Dierenbescherming staat positief tegenover een I&R systeem. Gezien de importantie van dit onderwerp voor een duurzame ontwikkeling in de sector, is een update aangaande I&R als bijlage 3 toegevoegd.

Aanbeveling:

1. *De SRP is van mening dat stamboeken meer aandacht moeten besteden aan het voorkomen van inteelt in de populatie, door het gebruiken van bestaande wetenschappelijke modellen.*
2. *De SRP is van mening dat het deelnemen van paarden met gecoupeerde staarten aan hippische evenementen niet mogelijk zou moeten zijn.*
3. *De SRP is van mening dat een I&R systeem voor paarden, eigenaren en/of houders zo snel mogelijk moet worden opgezet, samen met de overheid maar met een sectorgestuurde regie.*
4. *De SRP is van mening dat de Commissie Erkenning en Controle van stamboeken aanvulling nodig heeft uit de paardenwereld en een scherpere controle op het functioneren van stamboeken moet effectueren.*

7. Paraveterinair:

Erkenning: De SRP pleit voor een erkenning van paraveterinair en complementaire beroepen. Overleg hierover tussen LNV, de GGP en KNMvD heeft nog niet tot resultaat geleid. De gebitsverzorgers, in samenhang met GGP, zijn bezig om een overkoepeling tot stand te brengen met opleidingsmogelijkheden. De Sectorraad wil zo spoedig mogelijk een wettelijke erkenning van hoefsmiden en op termijn van gebitsverzorgers, waardoor de paardenhouder garantie heeft dat deze activiteiten door goed geschoolde mensen worden uitgevoerd.

Aanbeveling: *De SRP is van mening dat een wettelijke erkenning van paraveterinaire beroepen zo snel mogelijk moet worden gerealiseerd.*

8. Plan van Aanpak Gezondheid:

Na het Plan van Aanpak Welzijn is afgesproken dat een Plan van Aanpak Gezondheid zal worden ontwikkeld. Hierin wordt de kwetsbaarheid van de sector beschreven ten aanzien van insleep of verspreiding van besmettelijke ziekten en worden aanbevelingen gedaan over hoe de sector zich beter kan voorbereiden op uitbraken. Een van de belangrijkste factoren hierbij is de discussie over Identificatie en Registratie (I&R) van paarden, eigenaren en houders. Een eerste aanzet tot het Plan van Aanpak Gezondheid richt zich op een protocol voor een aantal ziekten: (1^e niveau: Afrikaanse Paardenpest, Infectieuze Anaemie en West Nile Virus, 2^e niveau: Droes, Influenza, Herpes, etc.). Het concept PvA Gezondheid is inmiddels gereed en wordt besproken in de desbetreffende gremia.

Bestaande leidraden voor een aantal ziekten zullen worden aangeleverd en zo worden omgezet in een voor ieder kennisniveau transparant overzicht. Ook zal in het PvA ruim aandacht worden besteed aan ziekte surveillance en monitoring.

9. Conclusie:

- a. Binnen een jaar tijd na totstandkoming van het Plan van Aanpak Welzijn staat dit onderwerp in de paardenhouderij hoog op de verschillende agenda's. Alle bij de SRP aangesloten organisaties (stamboeken, sport, ondernemers) zijn ervan doordrongen dat welzijn een hoge zonet de hoogste prioriteit heeft. Dit heeft geleid tot aandacht in de vakbladen, via internet en in brochures voor paardenwelzijn, bijlage 2 mag hiervan een illustratie zijn. Dat dit het draagvlak in gunstige zin beïnvloedt moge duidelijk zijn, net zoals het gegeven dat paardenhouders het welzijn van hun paarden hoog in hun vaandel hebben.
- b. Er is veel in gang gezet. Tegelijkertijd zijn er veel onderwerpen waarvan de vooruitgang wat ons betreft nog sneller zou mogen. Hiervoor is een effectieve samenwerking tussen SRP en overheid essentieel. Discussies over prikkeldraad, het couperen, invoering van een I&R systeem kunnen niet alleen door de SRP worden opgelost; hierbij is de overheid een onmisbare partner.
- c. De SRP werkt er hard aan, om de gehele sector te kunnen vertegenwoordigen. Gesprekken met organisaties zoals de Dierenbescherming, LICG, en organisaties van hobbyhouders zijn opgestart om het draagvlak te vergroten.